

Masarykova Univerzita v Brně

Přírodovědecká fakulta

Ústav botaniky a zoologie

**Vybrané nárastové sinice a riasy
v referenčných tokoch
Slovenska so srovnávaním na ich
rozlišovacie znaky**

RNDr. Bohuslav Uher, PhD.

E-mail: uherius@yahoo.com

Úvod

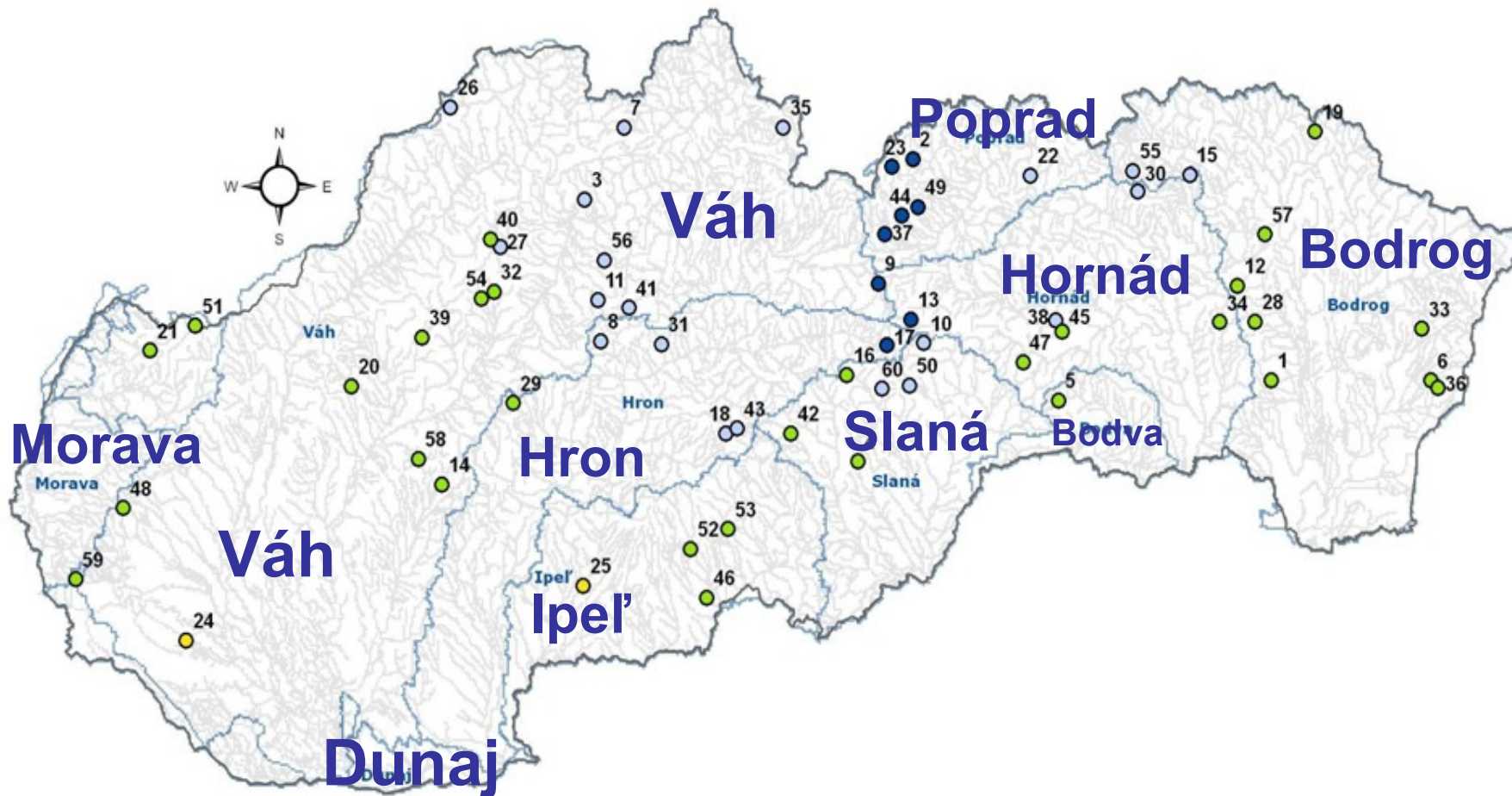
- Výskum nárastových siníc/cyanobaktérií čistých referenčných tokov
- Výskum nárastových rias (okrem rozsievok)
- Výber významných taxónov, typických pre čisté tečúce vody za rok 2006
- Cieľ: ukázať a vysvetliť rozlišovacie znaky významných taxónov čistých tečúcich vôd

Materiál a metódy

- 53 referenčných lokalít z územia SR
- Zoškraby z nárastov ponorených kameňov
- Determinácia *in vivo* a vo fixovanom stave (Olympus BX 51)
- Použitá literatúra (Komárek a Anagnostidis 1989, 1998, 2005 - Cyanobacteria; Kadłubovska 1984 - Conjugatophyceae; Starmach 1980 - Chrysophyceae; Hindák 1978 - Chlorophyceae)

Referenčné lokality na Slovensku

Povodia riek

Cyanobaktérie podľa stielky

- Kokálne cyanobaktérie s bohatými slizovými obalmi
- Vlákňité cyanobaktérie tvoriace kefkovité nárasty na kameňoch
- Pseudoparenchymatické kompaktné kolónie schopné penetrovať kameň

Charakteristika jednotlivých rodov a čel'adí (determinačné znaky)

Čel'ad' Synechococcaceae Rod *Aphanothece*

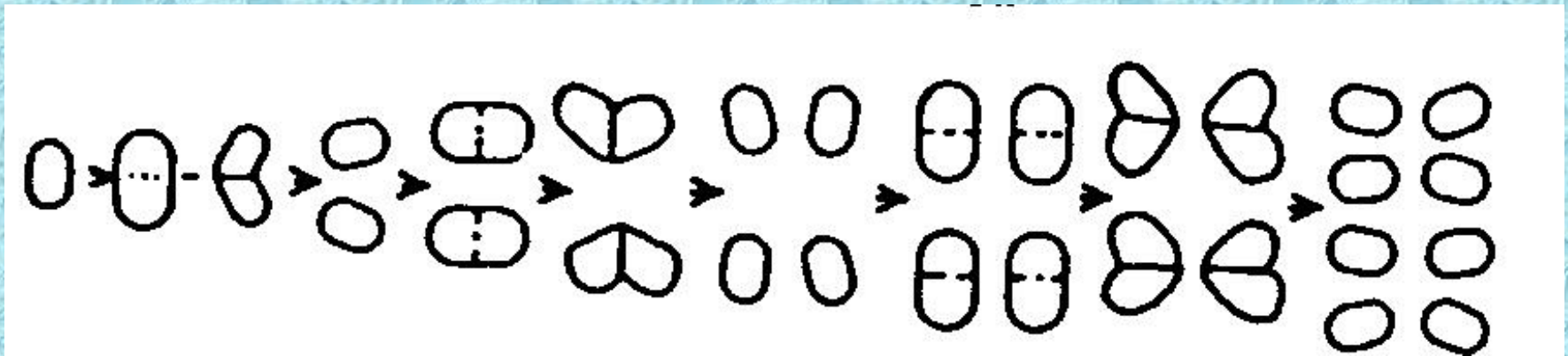

Schéma delenia buniek

Čeľad' Merismopediaceae Rod *Aphanocapsa*

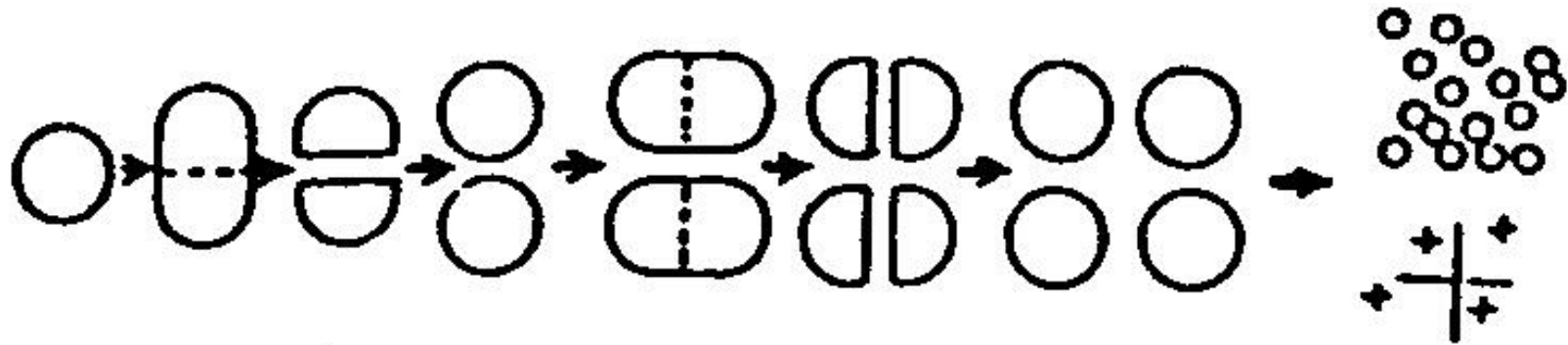
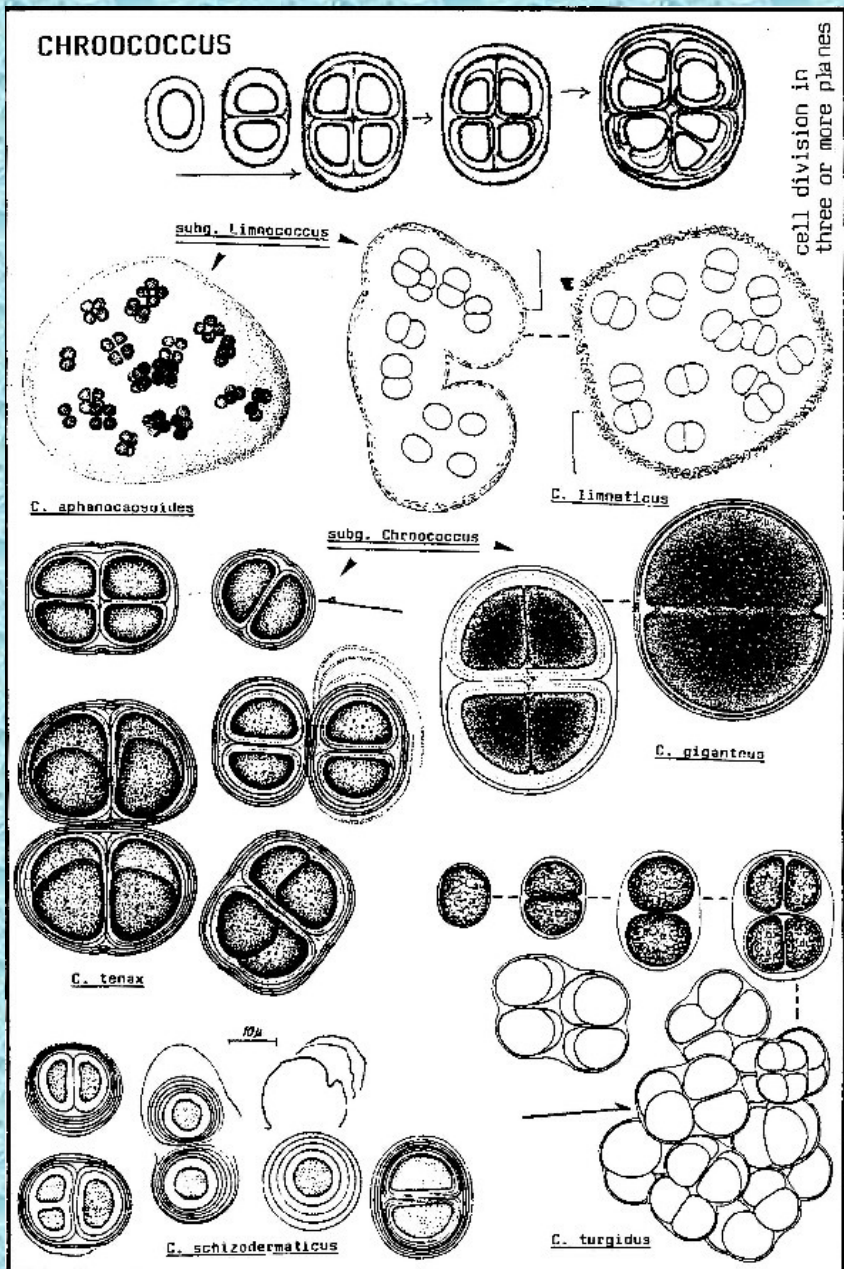

Schéma delenia buniek

From: Geitler et Ruttner (1935), Komárek (1958, 1992), Skuja (1956, 1964), Kovačik (1988).

Čel'ad' Chroococcaceae Rod *Chroococcus*

- Habitus stielky a delenie buniek

Čeľad' Entophysalidaceae Rod *Chlorogloea*

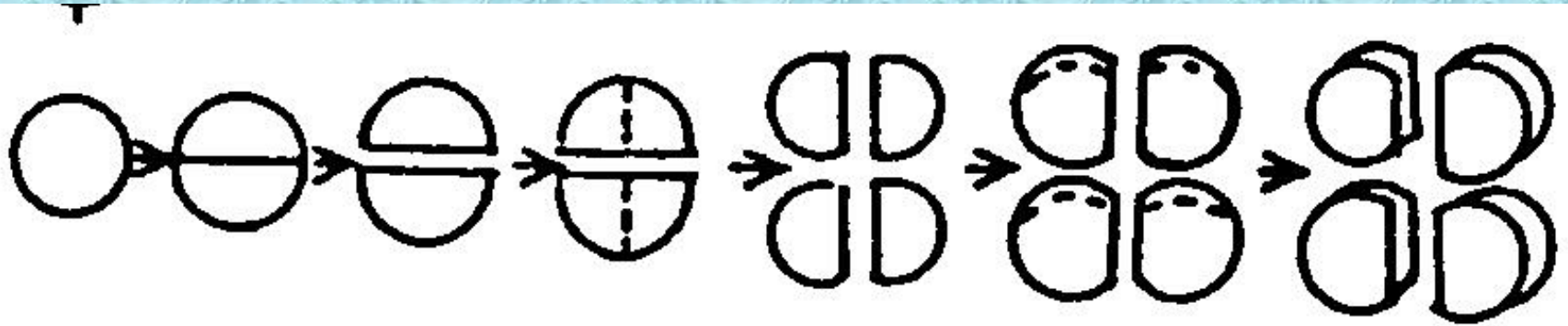
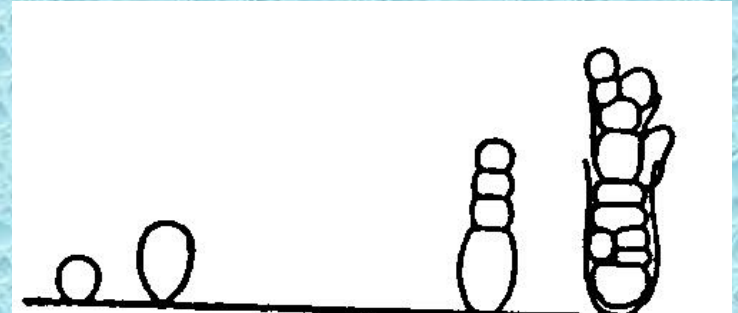
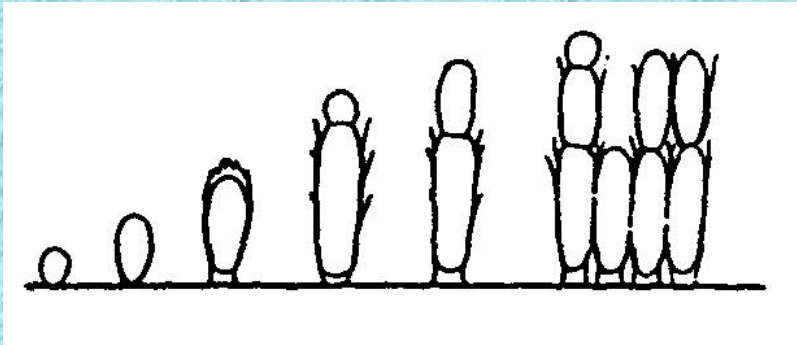
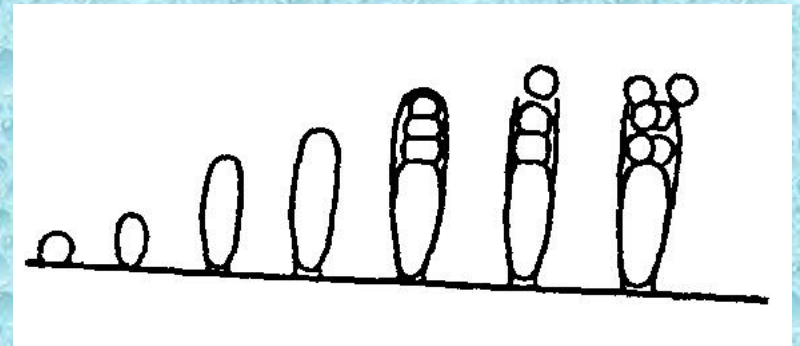
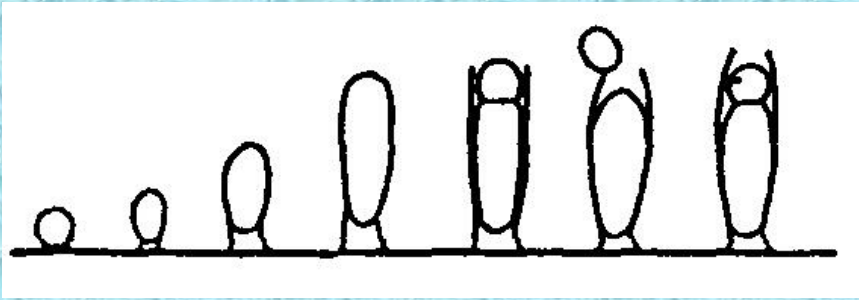

Schéma delenia buniek

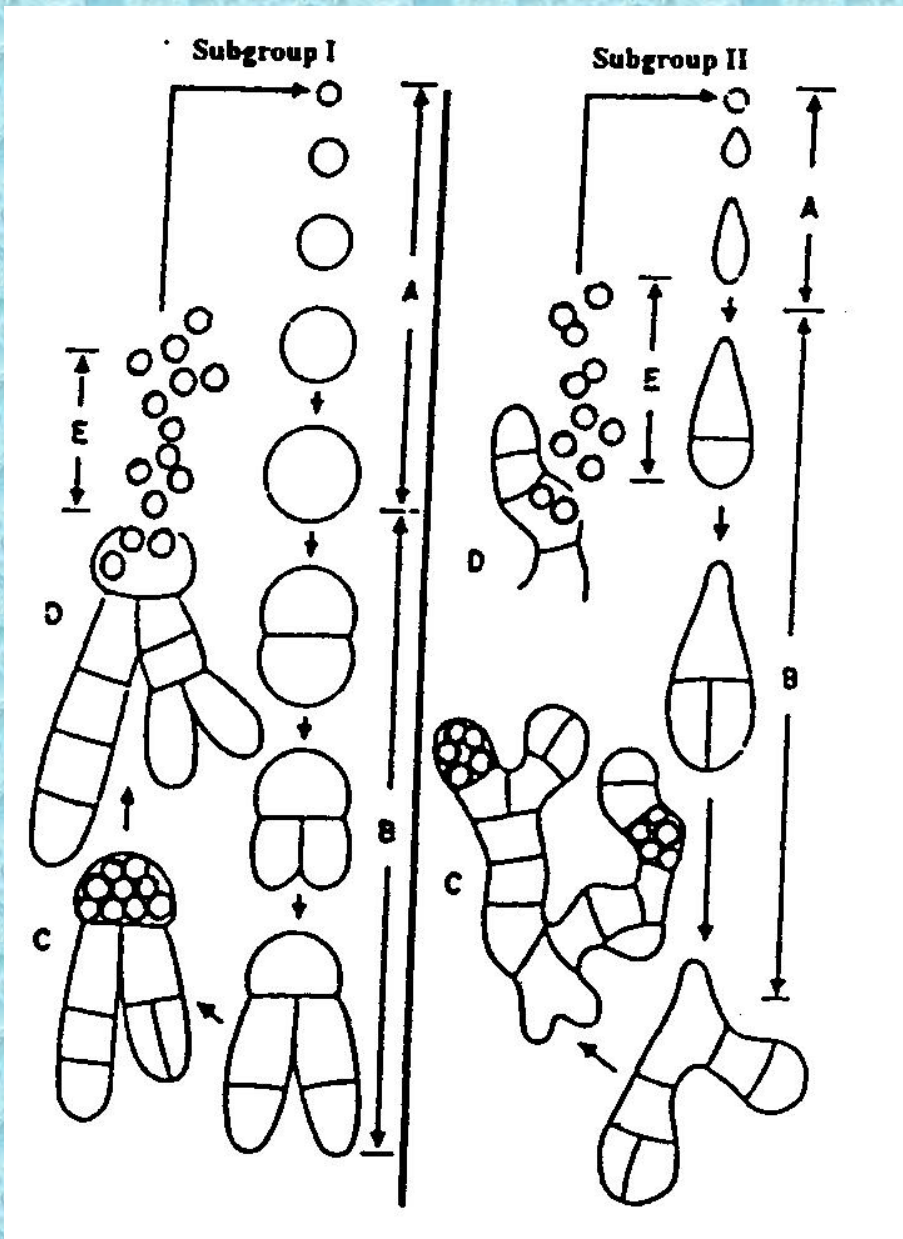
Čel'ad' Chamaesiphonaceae

Rod *Chamaesiphon*

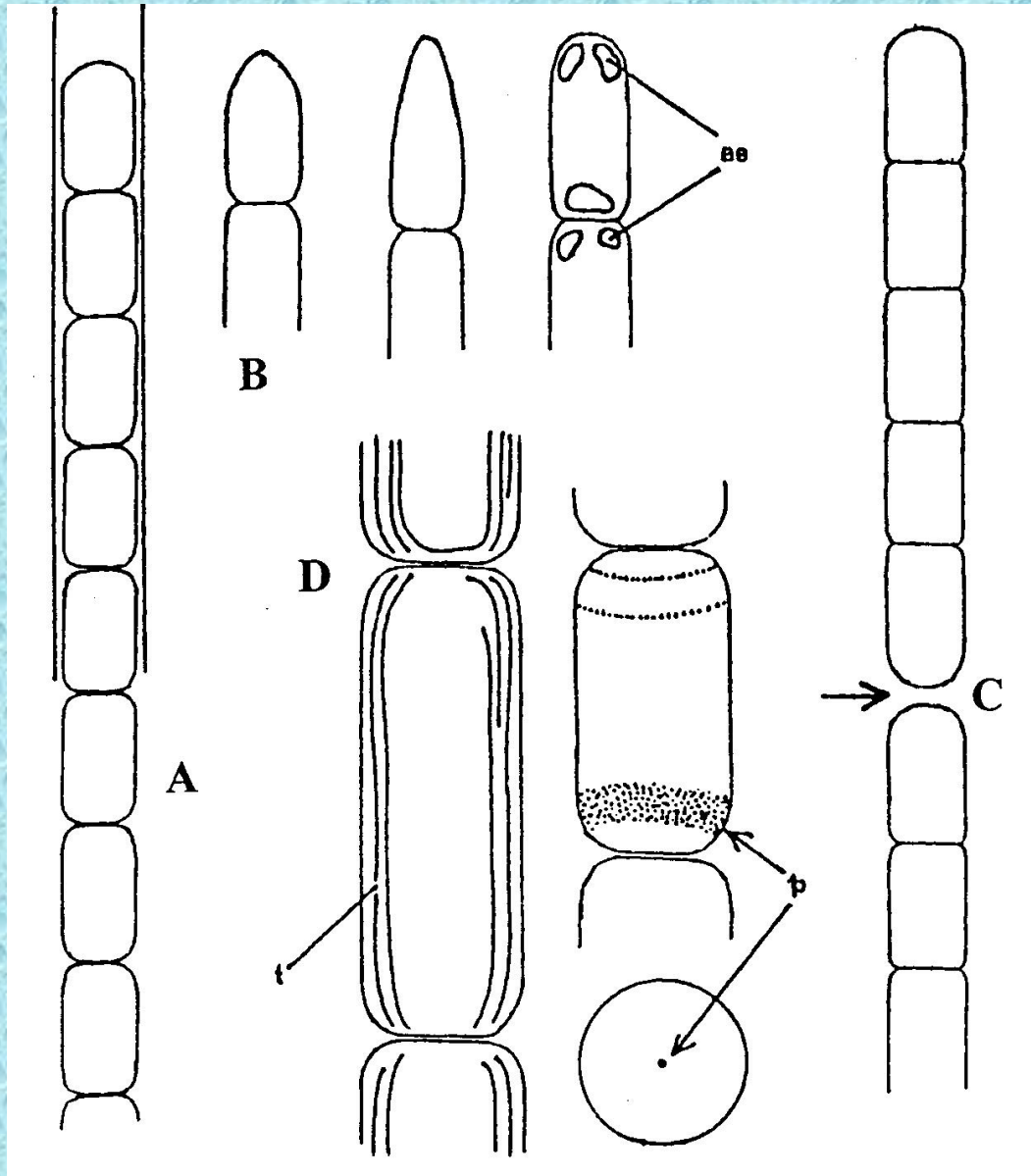
Schémy delenia buniek

Čel'ad'
Hyellaceae
Rod
Pleurocapsa

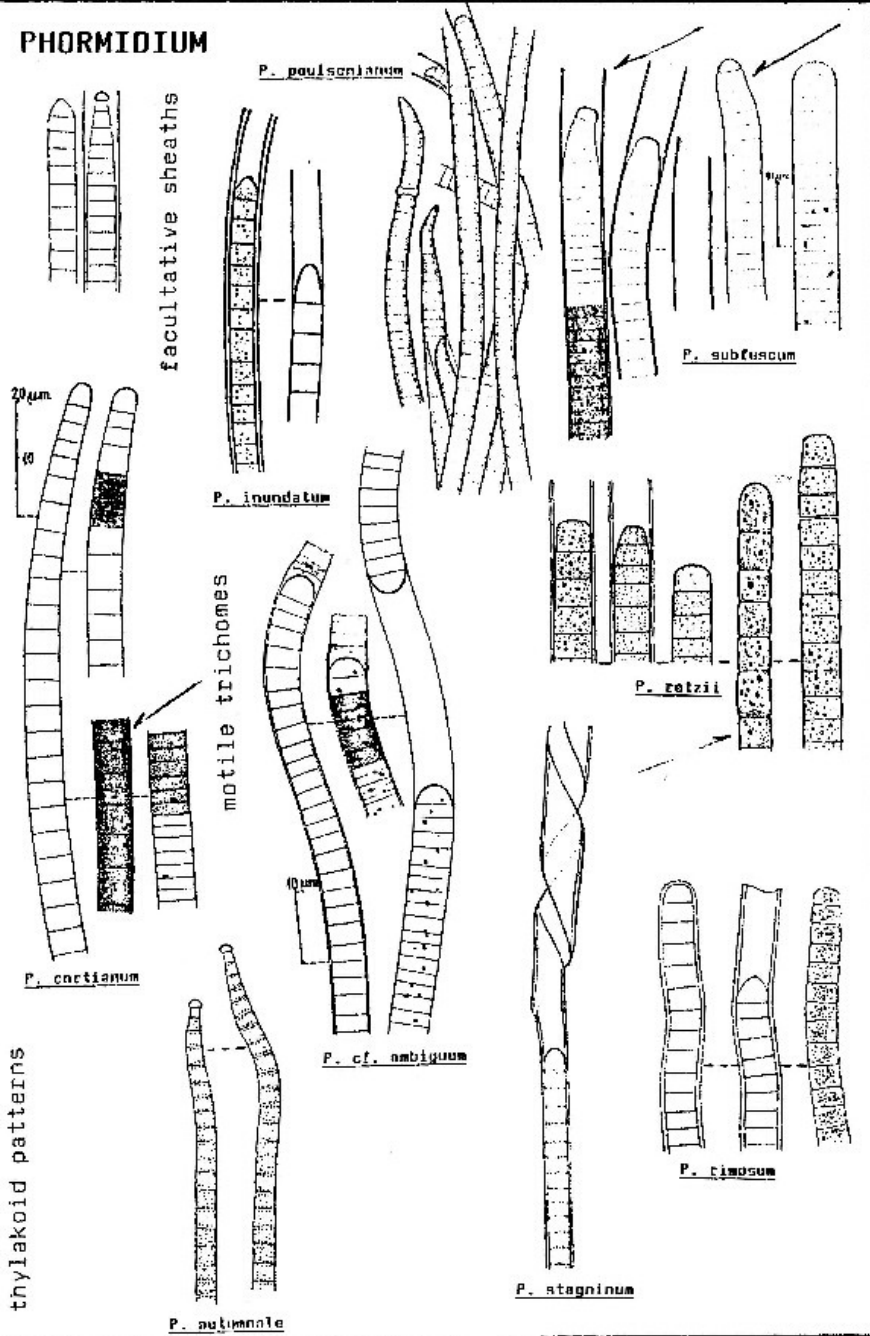

Schémy delenia buniek

Čel'ad' Pseudanabaenaceae

PHORMIDIUM

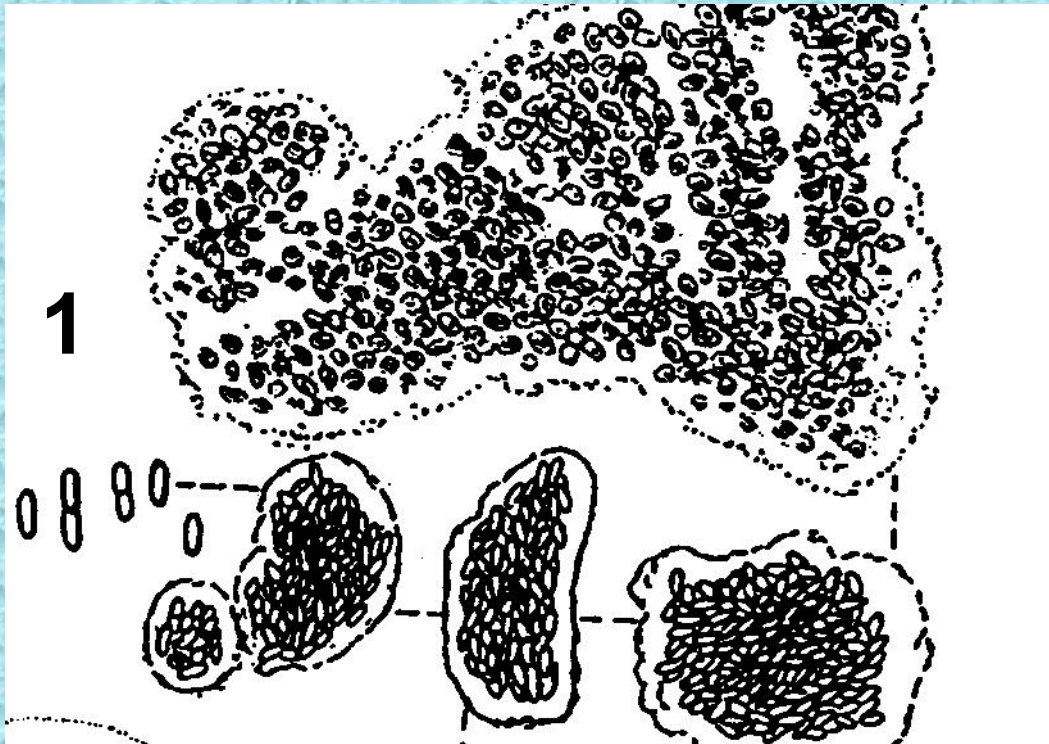

Čel'ad' Phormidiaceae

Výsledky a diskusia

Prokaryoty (cyanobaktérie)

1. *Aphanothece floccosa* (Zalessky) Cronberg et Komárek

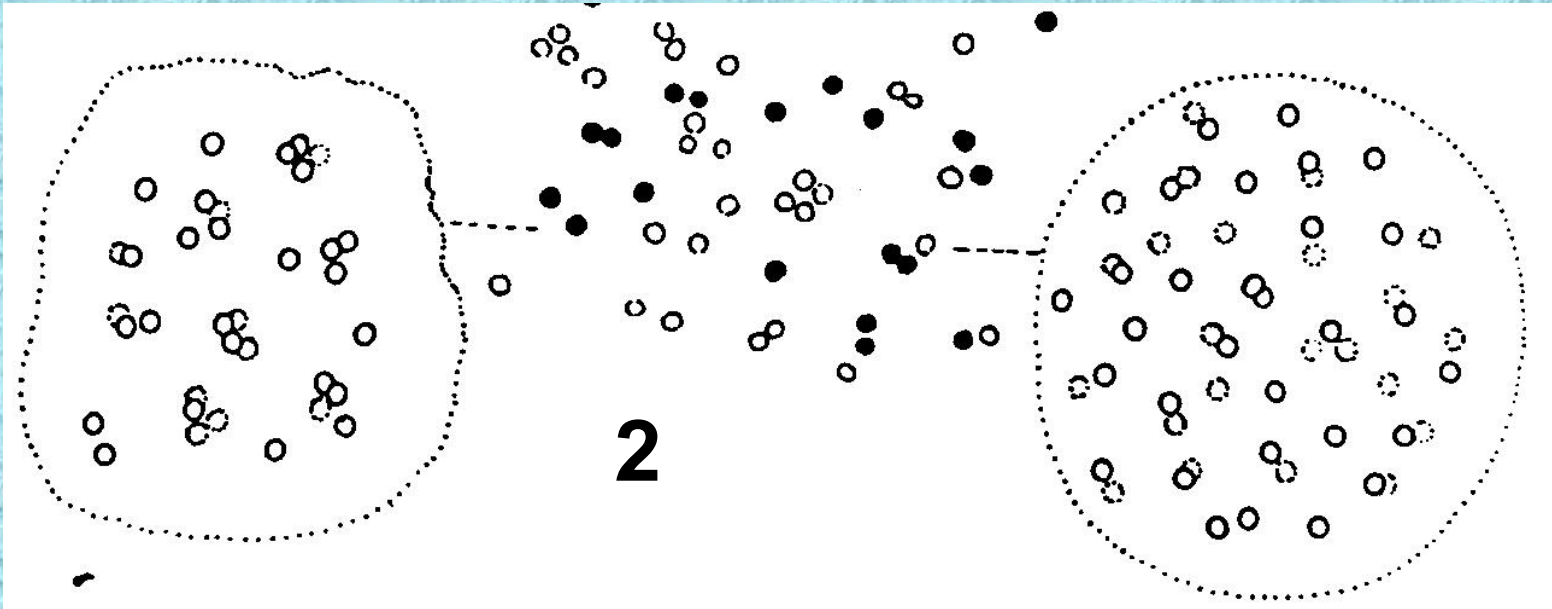
Opis:

Zreteľne ohraničený
neštrukturovaný sliz

Mikroskopické kolónie s
husto usporiadanými
bunkami

Bunky úzke, tyčinkovité, (2)3-
5 x 1-1,5 μm (dĺžka x šírka)

2. *Aphanocapsa fonticola* Hansgirg

Opis:

Mikroskopické kolónie s jemným slizom

Bunky sférické, predĺžené pred delením, 2,5 - 3 μm v priemere

3. *Chroococcus minor* (Kützing) Nägeli

Opis:

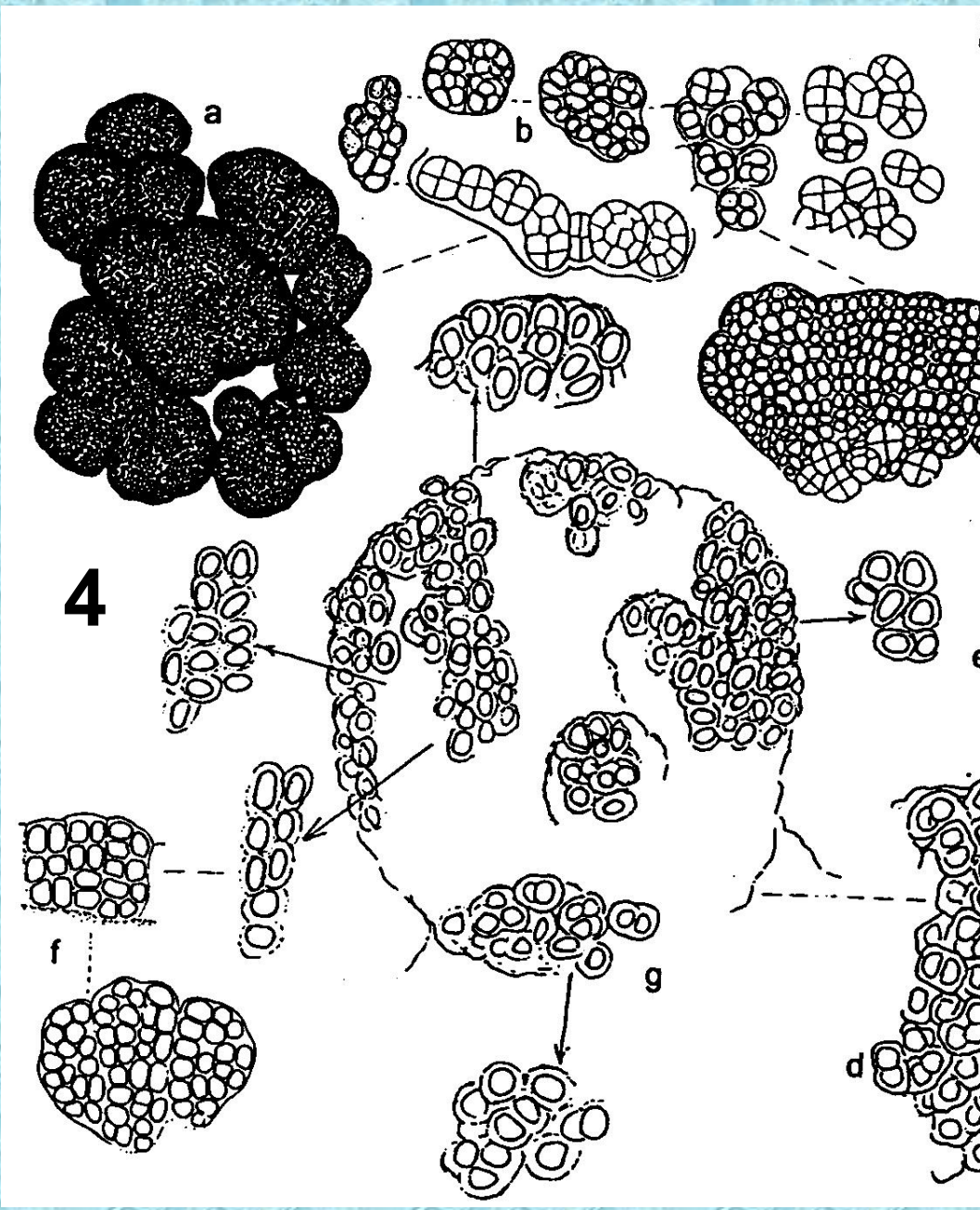
**Mikroskopické slizovité kolónie,
nepravidelné, špinavo
modrozelené až olivovozelené.**

**Bunky v 2-4-početných
zoskupeniach, sférické,
subsférické až elipsovité, 2,5-5
µm v priemere.**

Slizové obaly jemné, bezfarebné.

10 µm

4. *Chlorogloea microcystoides* Geitler

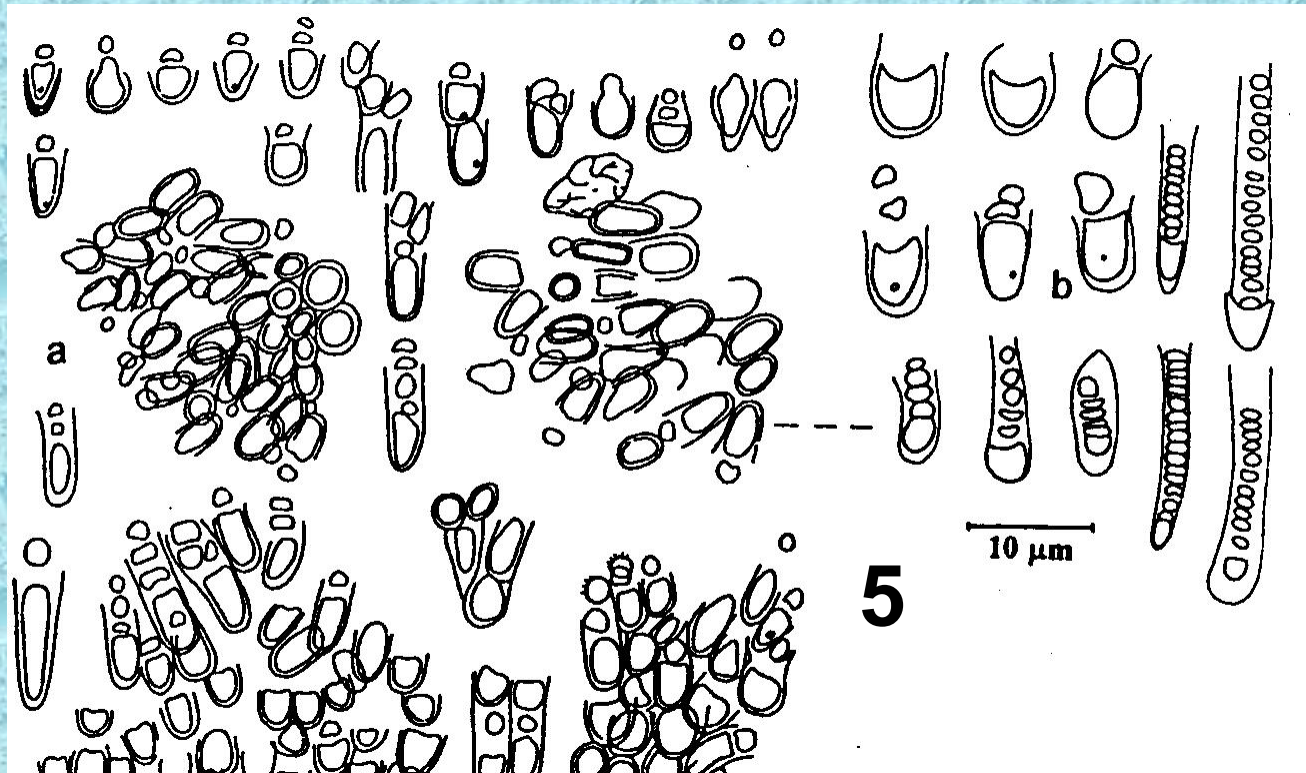
Opis:

Zreteľne ohraničený
štrukturovaný sliz

Makroskopické kolónie s husto
usporiadanými bunkami

Bunky sférické, elipsovité až
polygonálne, 2,5 - 4 μm v
priemere

5. *Stichosiphon pseudopolymorphus* (Fritsch) Komárek

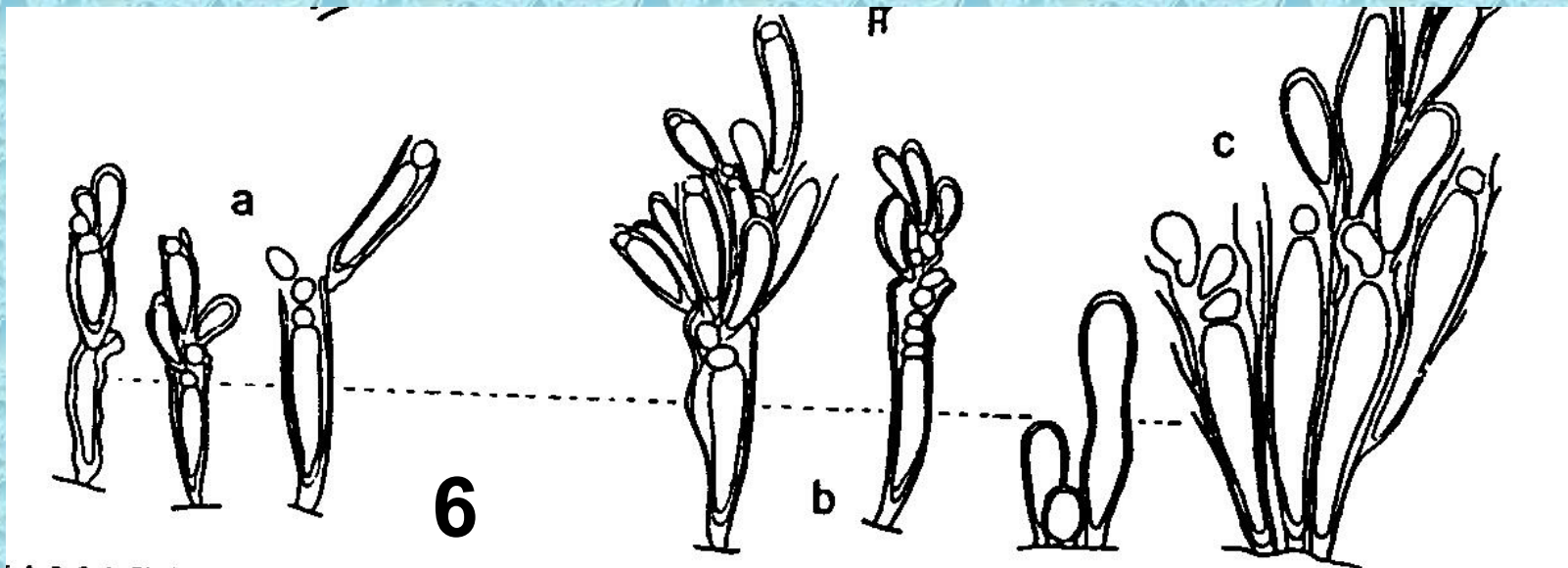

Opis:

Mikroskopické alebo makroskopické kolónie viditeľné ako hnedé bodky

Bunky jednotlivé alebo v krátkych radoch, bazálne bunky elipsovité, ostatné sférické, hemisférické, (5)8-10 x (2,5)5-8 μm

6. *Chamaesiphon carpaticus* Starmach

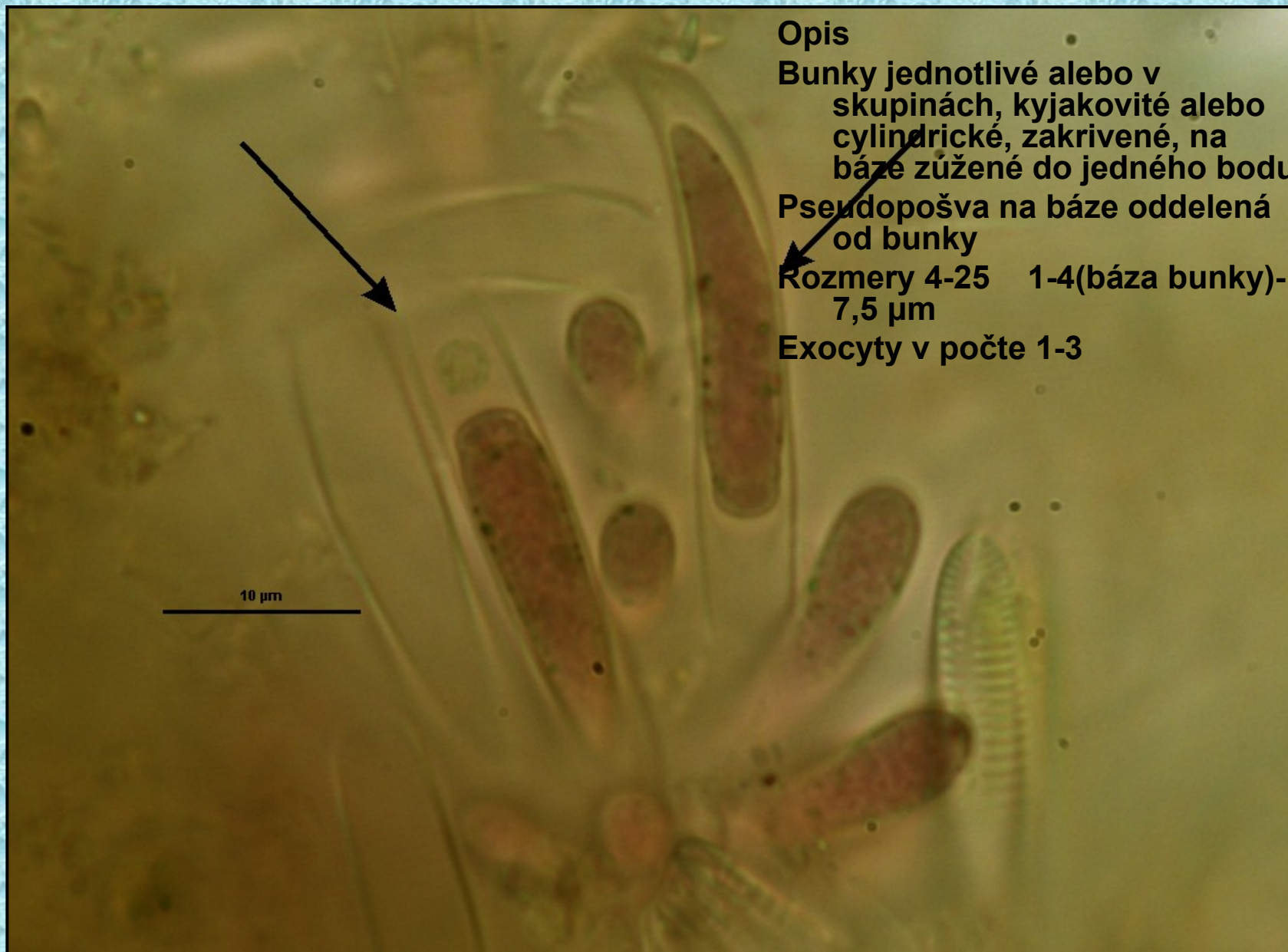

Opis:

Mikroskopické kríčkovité kolónie

Bunky kyjakovité, úzke, na koncoch zúžené, 10-25 x (2,5)3-5(6) μm

7. *Chamaesiphon confervicolus* A. Braun in Rabenhorst

Opis

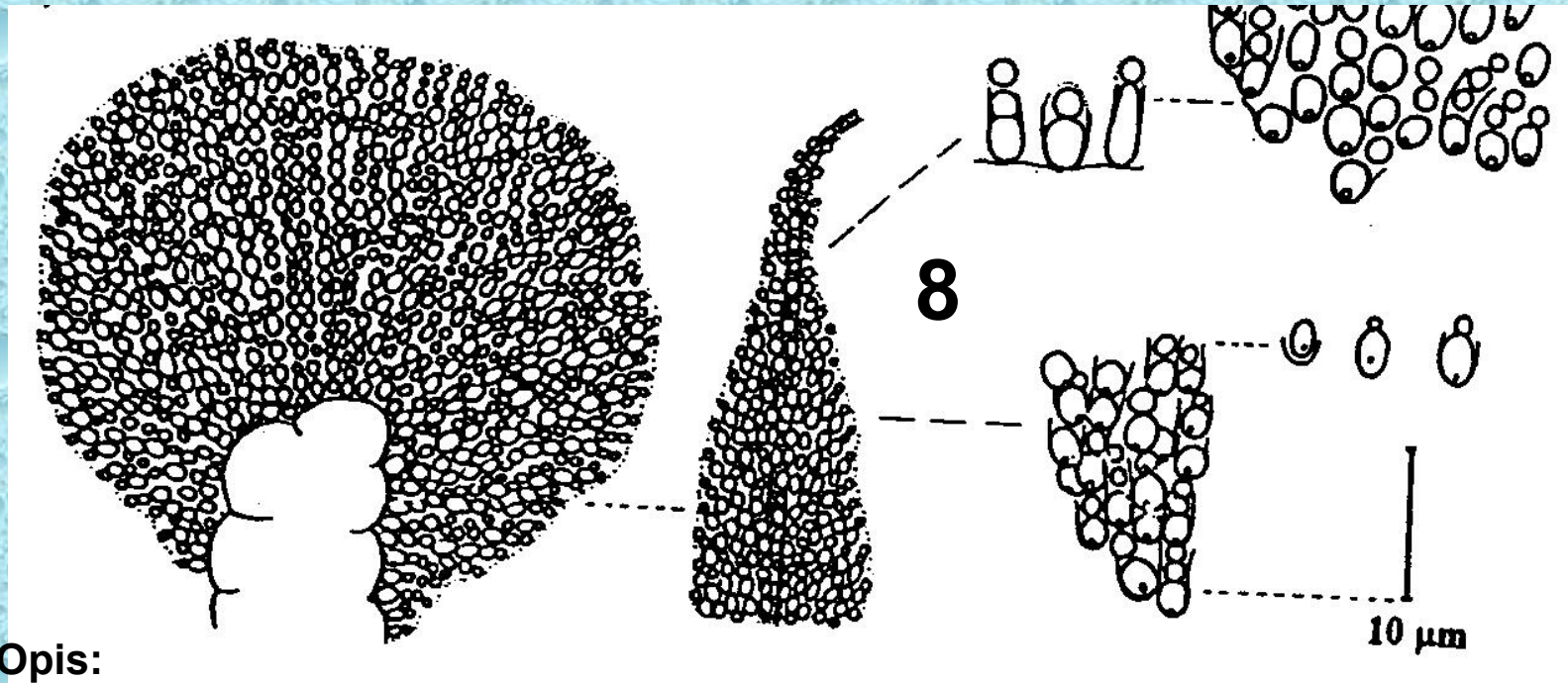
Bunky jednotlivé alebo v skupinách, kyjakovité alebo cylindrické, zakrivené, na báze zúžené do jedného bodu

Pseudopošva na báze oddelená od bunky

Rozmery 4-25 1-4(báza bunky)-7,5 μm

Exocyty v počte 1-3

8. *Chamaesiphon oncobyrsoides* Geitler

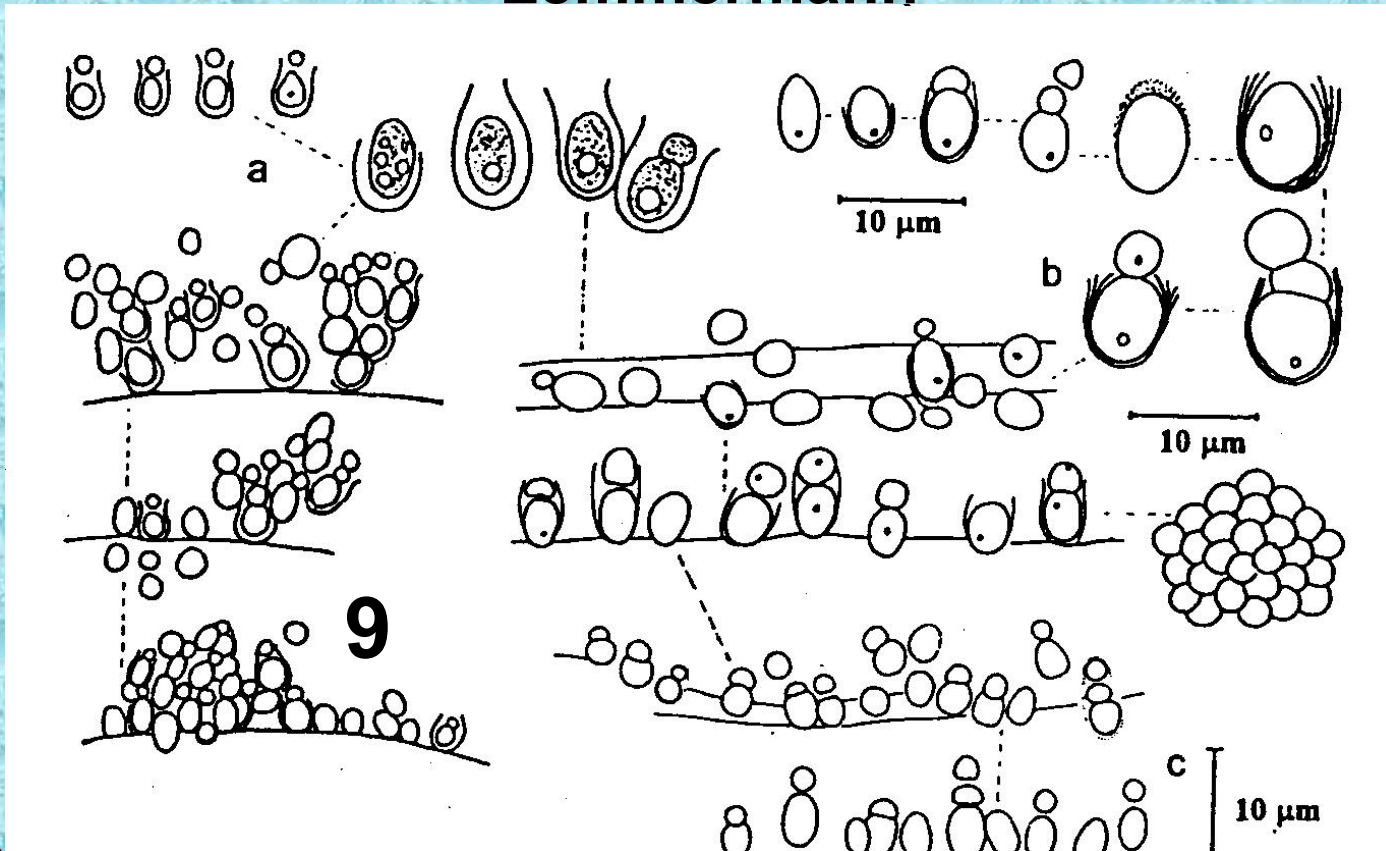

Opis:

Mikroskopické kolónie sférické alebo hemisférické, bezfarebné

Bunky oválne, elipsovité, paralelne usporiadané v radoch, 2,5-5 x 2-3(3,5) μm

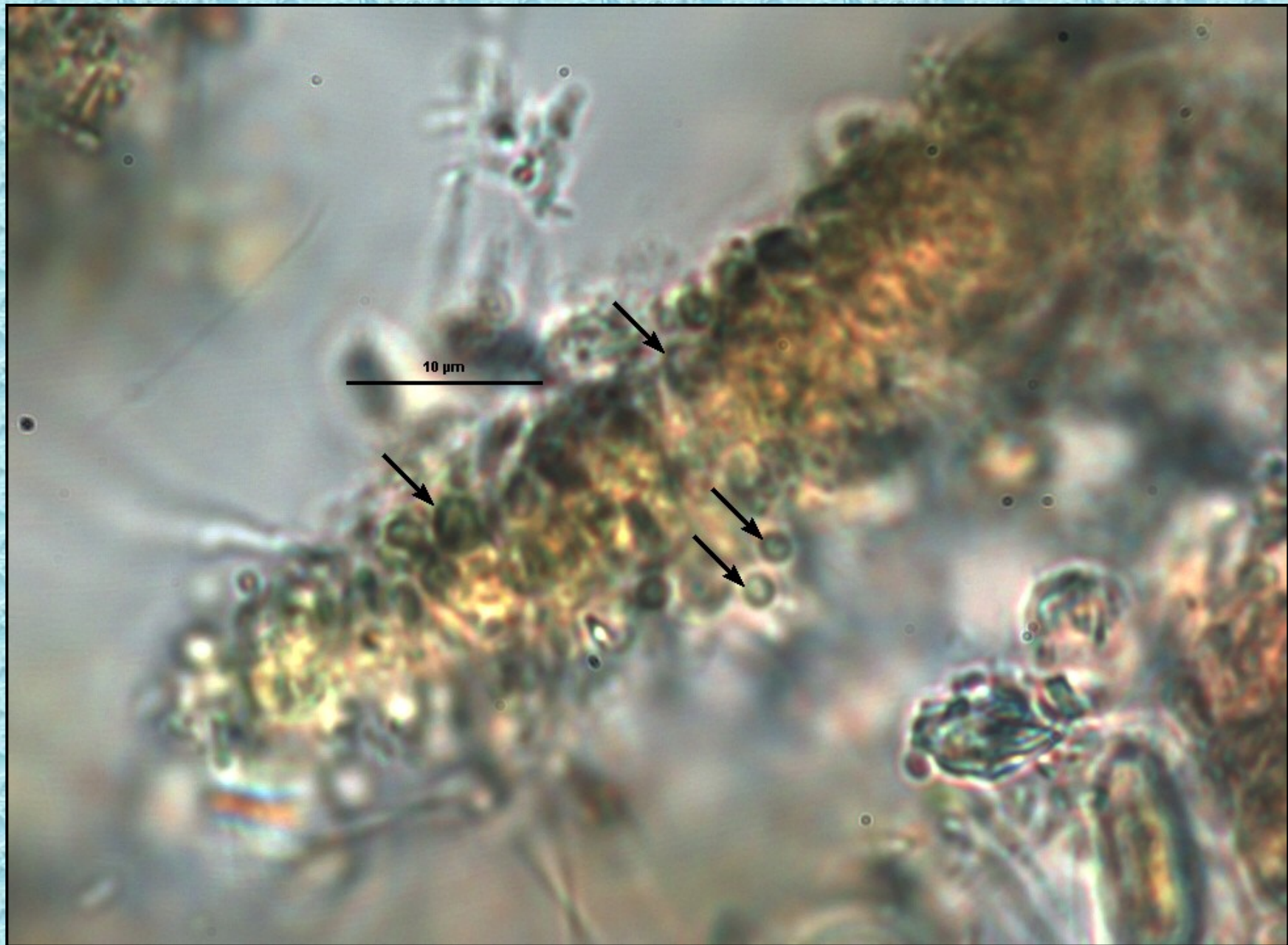
9. *Chamaesiphon subglobosus* (Rostafinski) Lemmermann

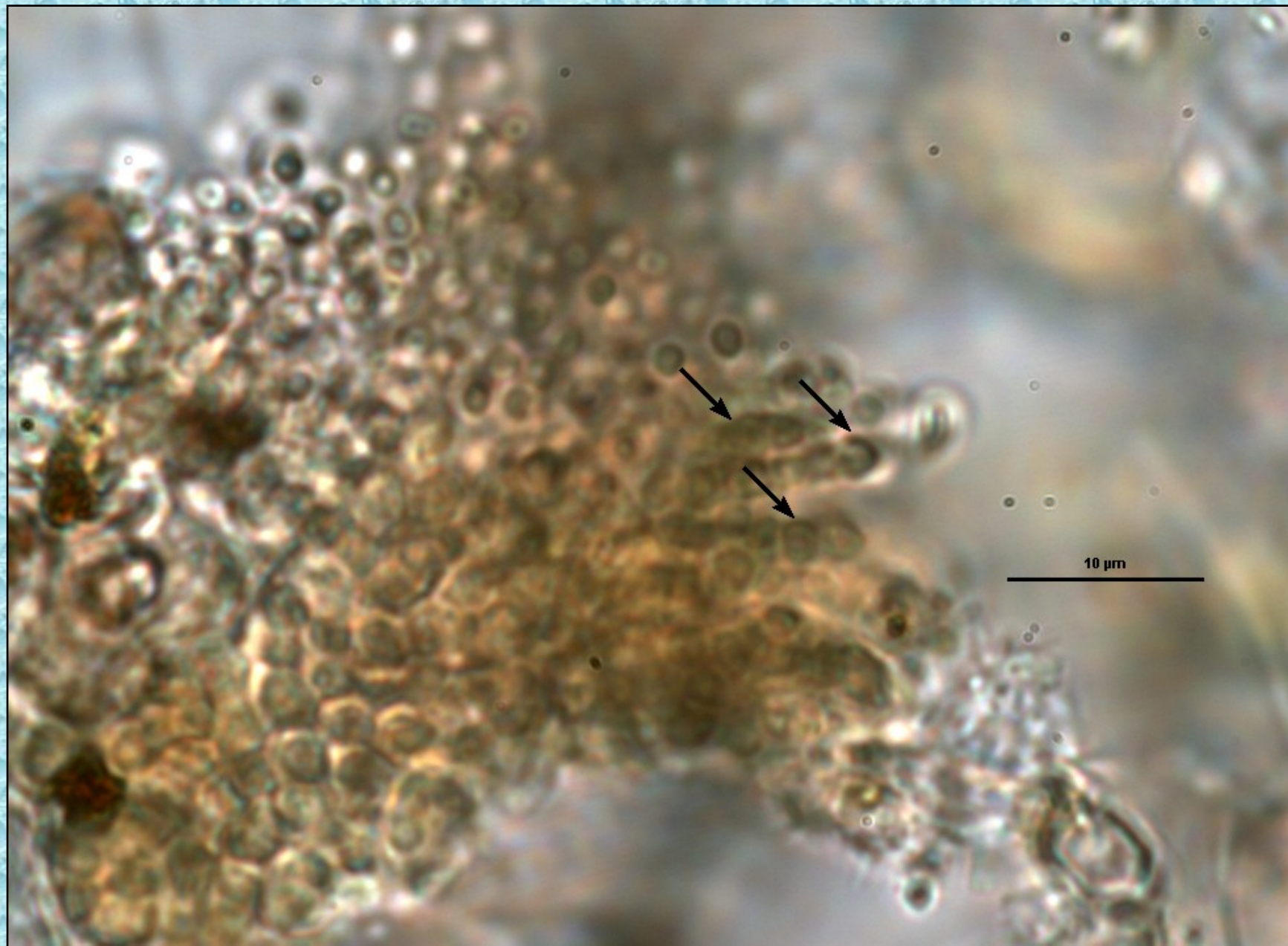

Opis:

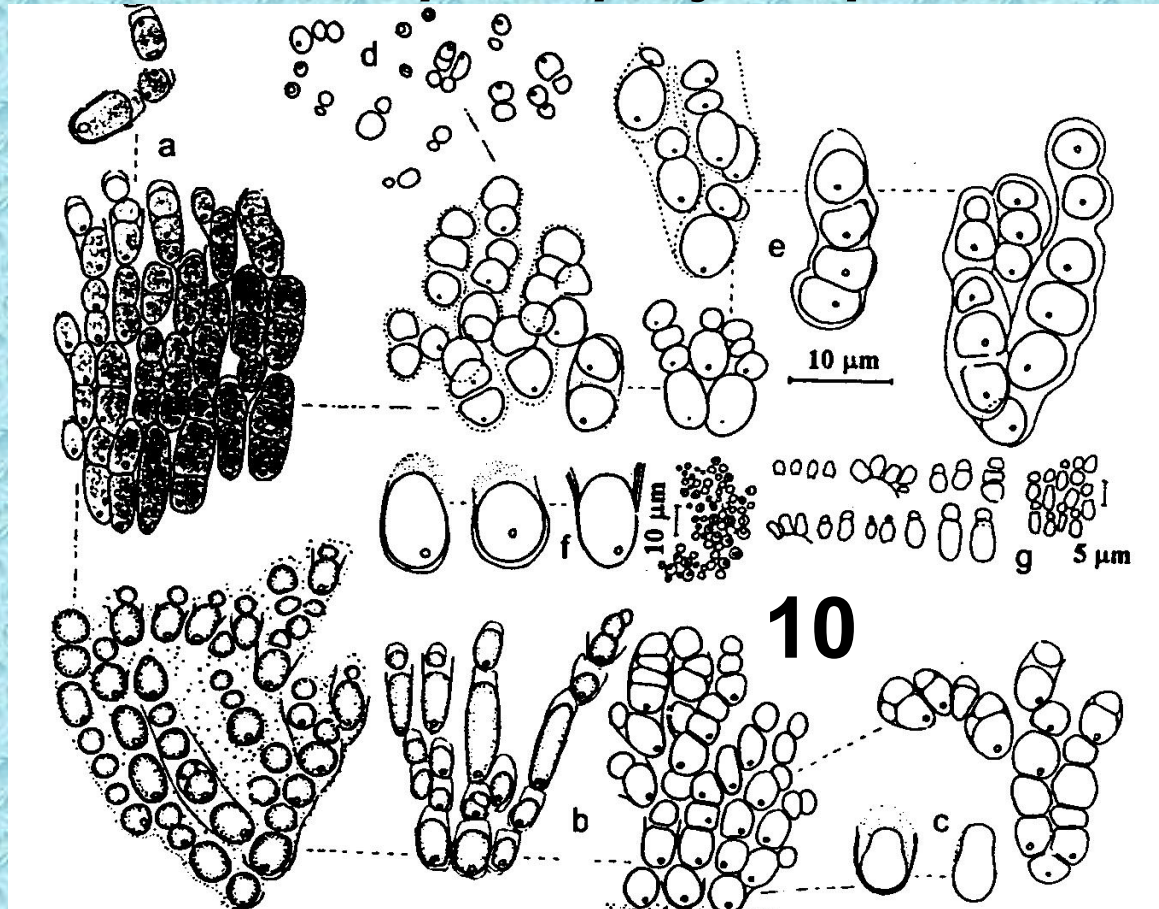
Mikroskopické kolónie neskôr 3 a viac vrstvomé

Bunky sférické, vajcovité až oválne, (2)3-7,5 x 2-3,5(4) μm

10. *Chamaesiphon polymorphus* Geitler

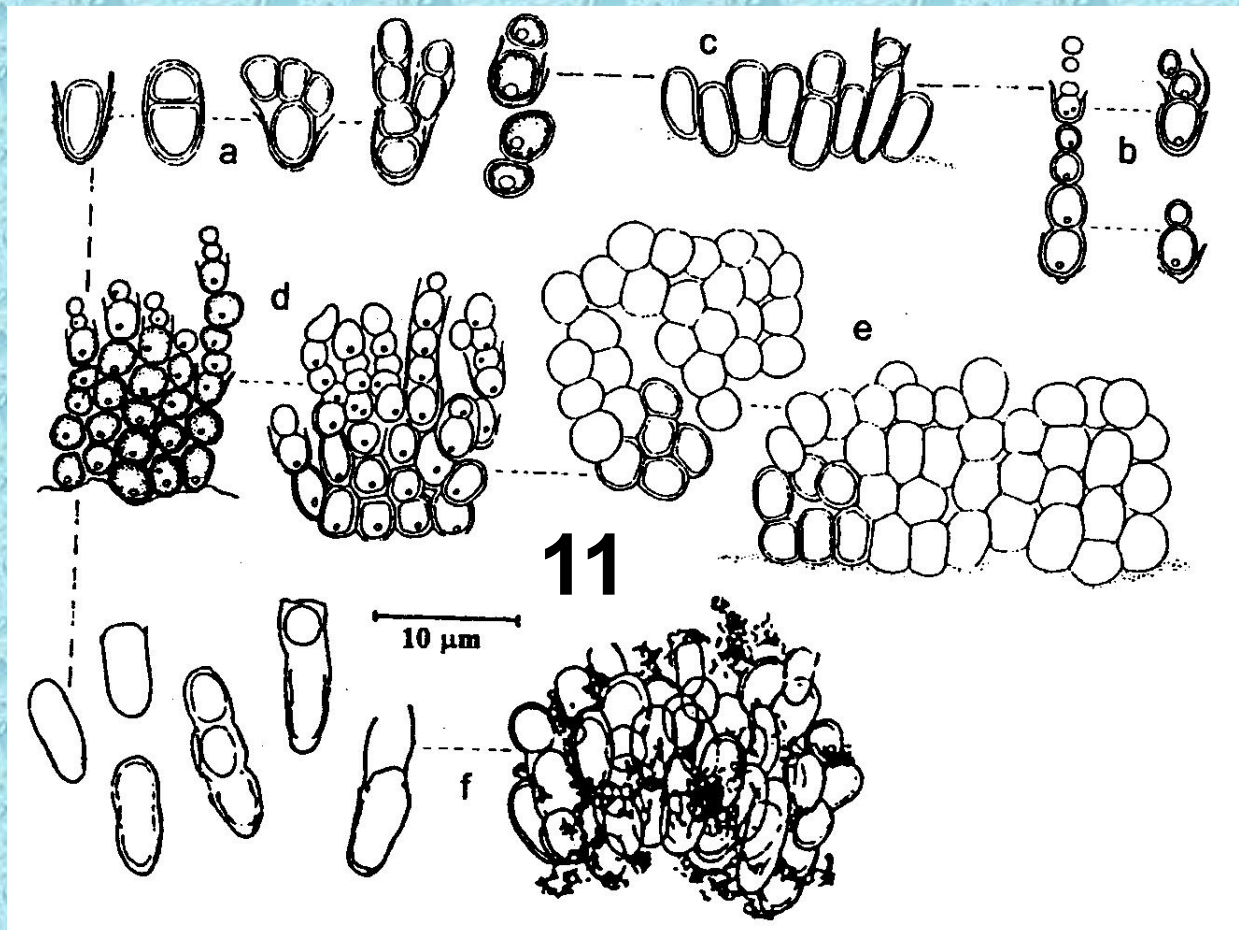

Opis:

Mikroskopické alebo makroskopické kolónie ako fialové bodky

Bunky oválne, elipsovité, hruškovité až valcovité, 2,5-7,5(8) x 3-5 μm

11. *Chamaesiphon polonicus* (Rostafinski) Hansgirg

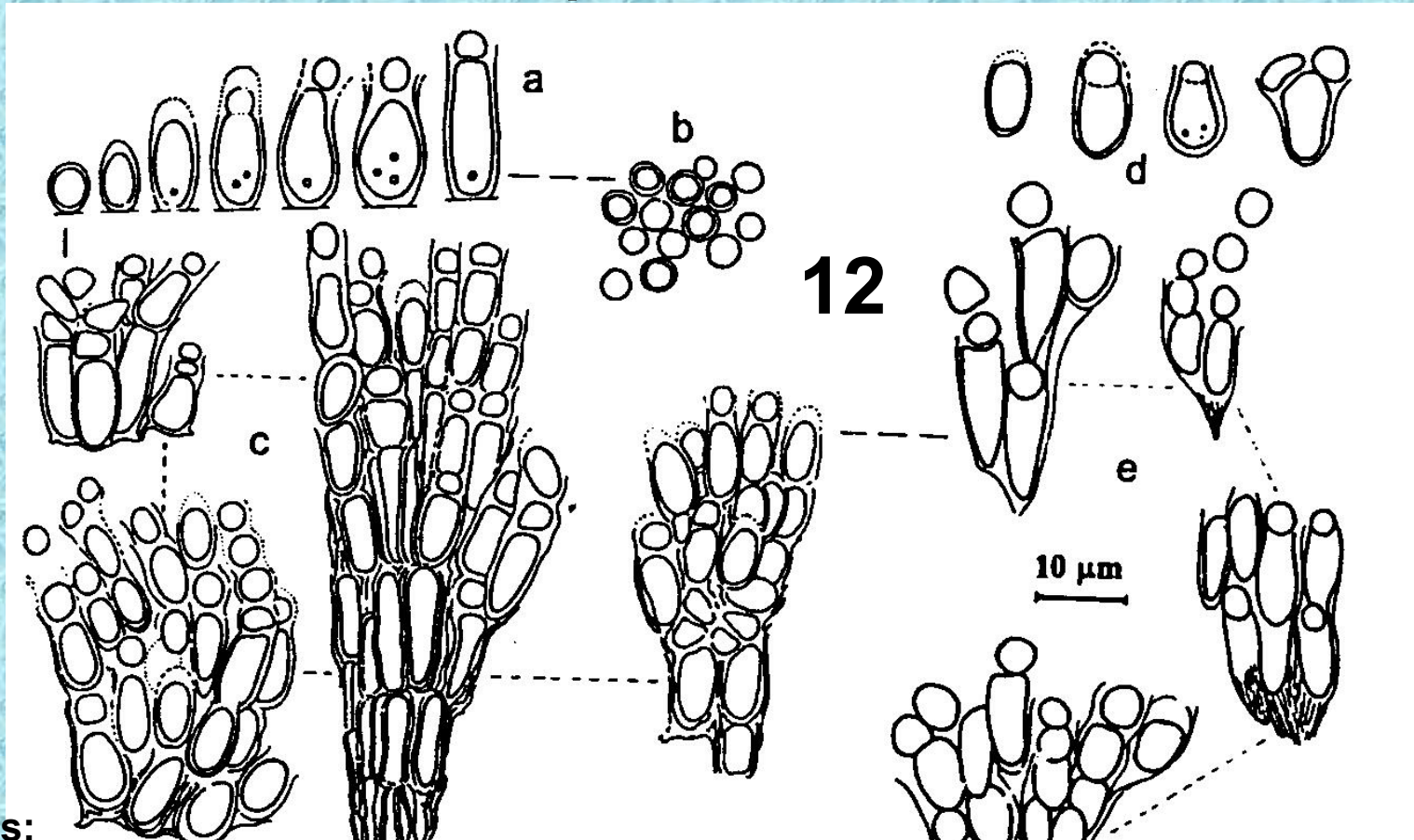

Opis:

Makroskopické kolónie, ploché, tenké, hrdzavé, žlto-oranžové bodky

Bunky sférické, neskôr elipsovité alebo oválne, (5)6-8(10,5) x 3-7(8) µm

12. *Chamaesiphon starmachii* Kann

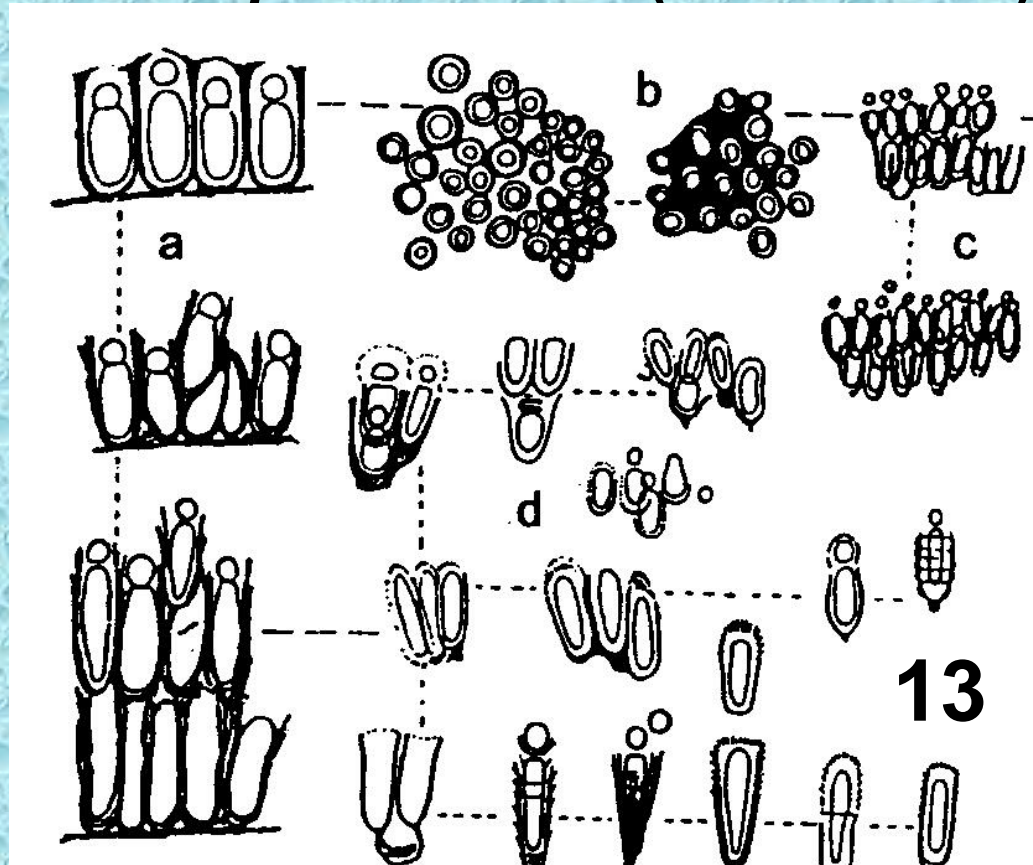

Opis:

Makroskopické kolónie tvoriace tmavohnedé škvrny na kameňoch

Bunky elipsovité, vajcovité, hruškovité v 2-12 vrstvách, 5-15 x 4-7,5 μm

13. *Chamaesiphon fuscus* (Rostafinski) Hansgirg

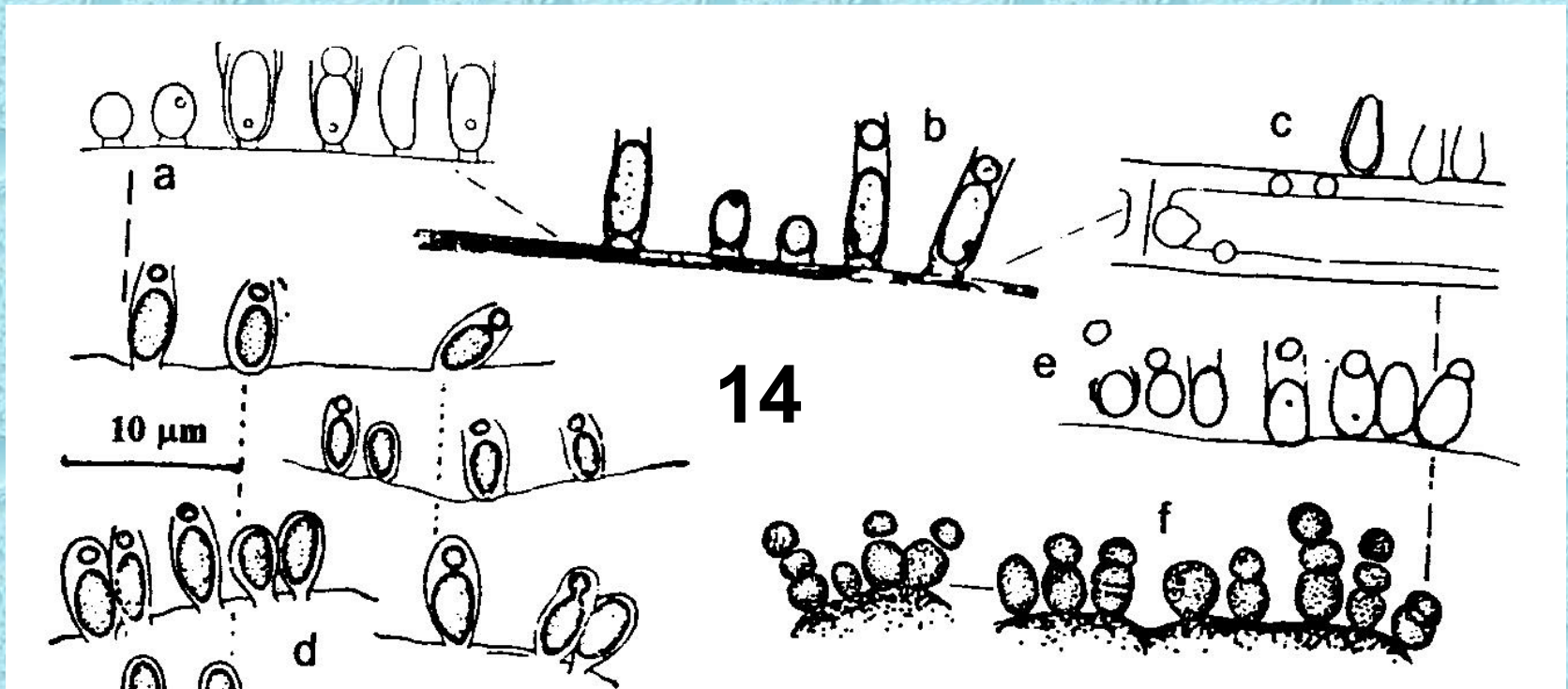

Opis:

Makroskopické kolónie tvoriace nepravidelné čiernasté škvrny na kameňoch

Bunky kyjakovité, zriedkavo oválne, 5-12,5 x (2,5)3-7,5 μm

14. *Chamaesiphon minutus* (Rostafinski) Lemmermann

Opis:

Mikroskopické kolónie jednotlivo prichytené k substrátu

Bunky vajcovité, oválne, 3-6,5(7,5) x 1,5-3(4) μm

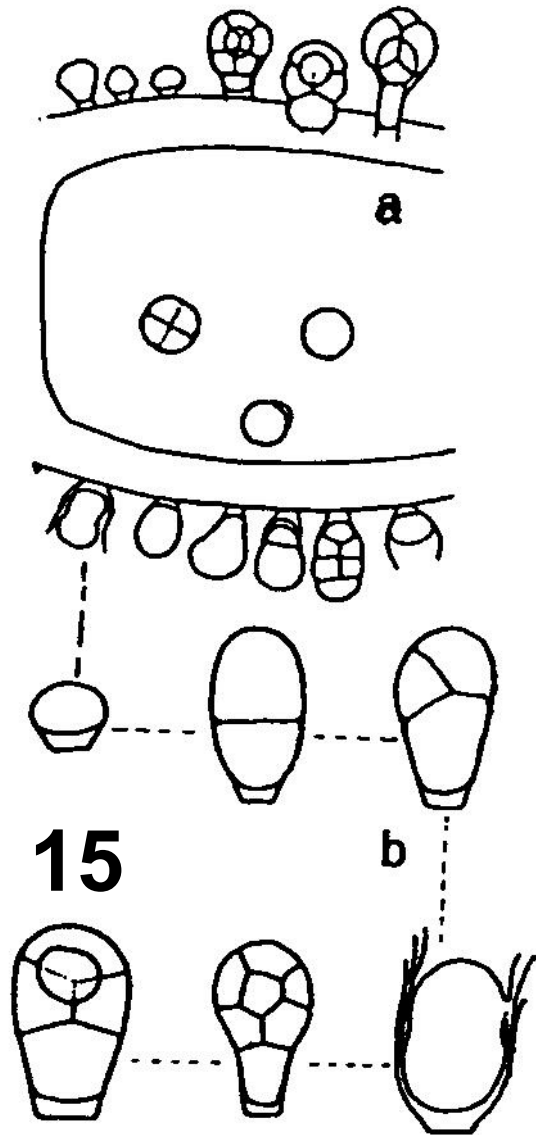
15. *Chamaecalyx chamaesiphonoides* (Geitler) Komárek et Anagnostidis

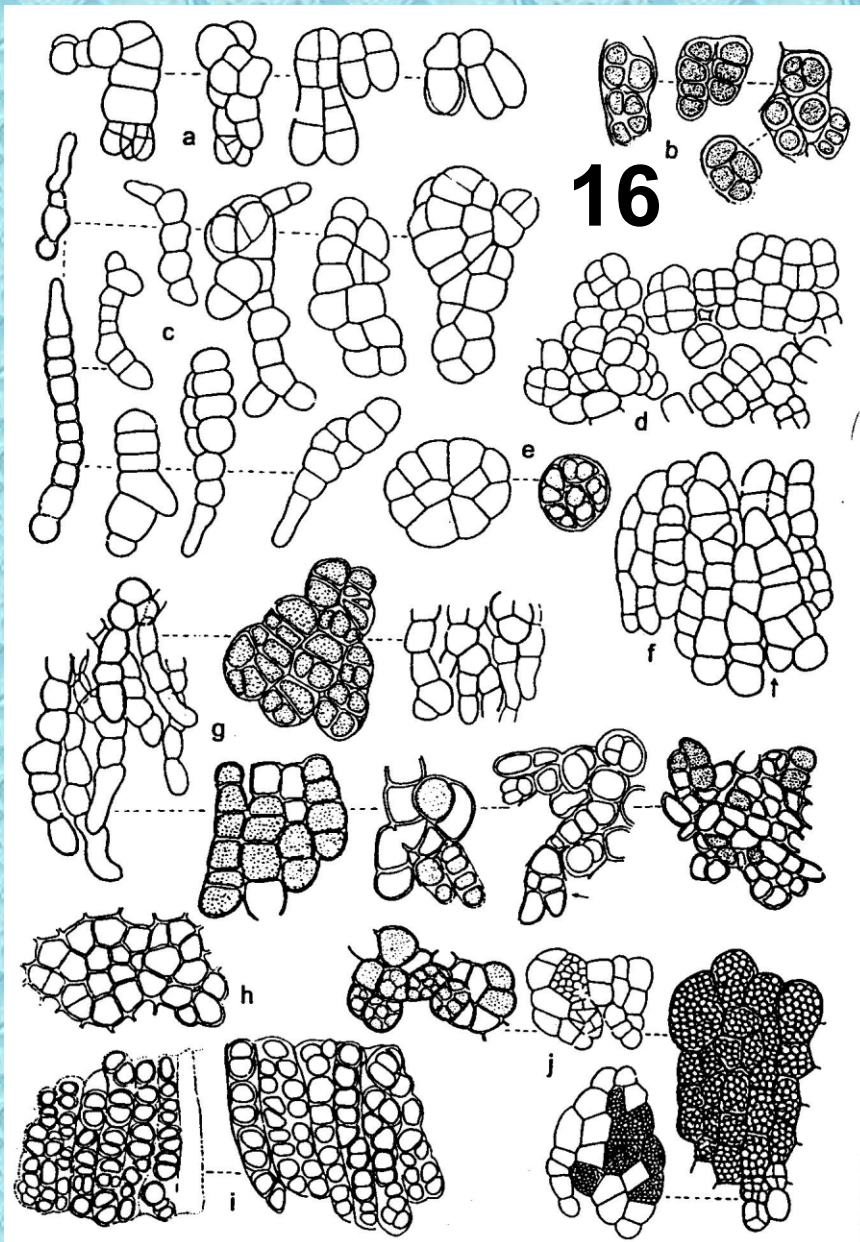
Opis:

Mikroskopické kolónie jednotlivu prichytené k substrátu

Bunky heteropolárne, prichytené užšou časťou k substrátu, 5-10,5 x 7-8 μm

Baeocyty 6-8 početné, vznikajúce z hemisférickej časti bunky

16. *Pleurocapsa minor* Hansgirg

Opis:

**Mikroskopické kolónie tvoriace
pseudoparenchymatické vrstvy**

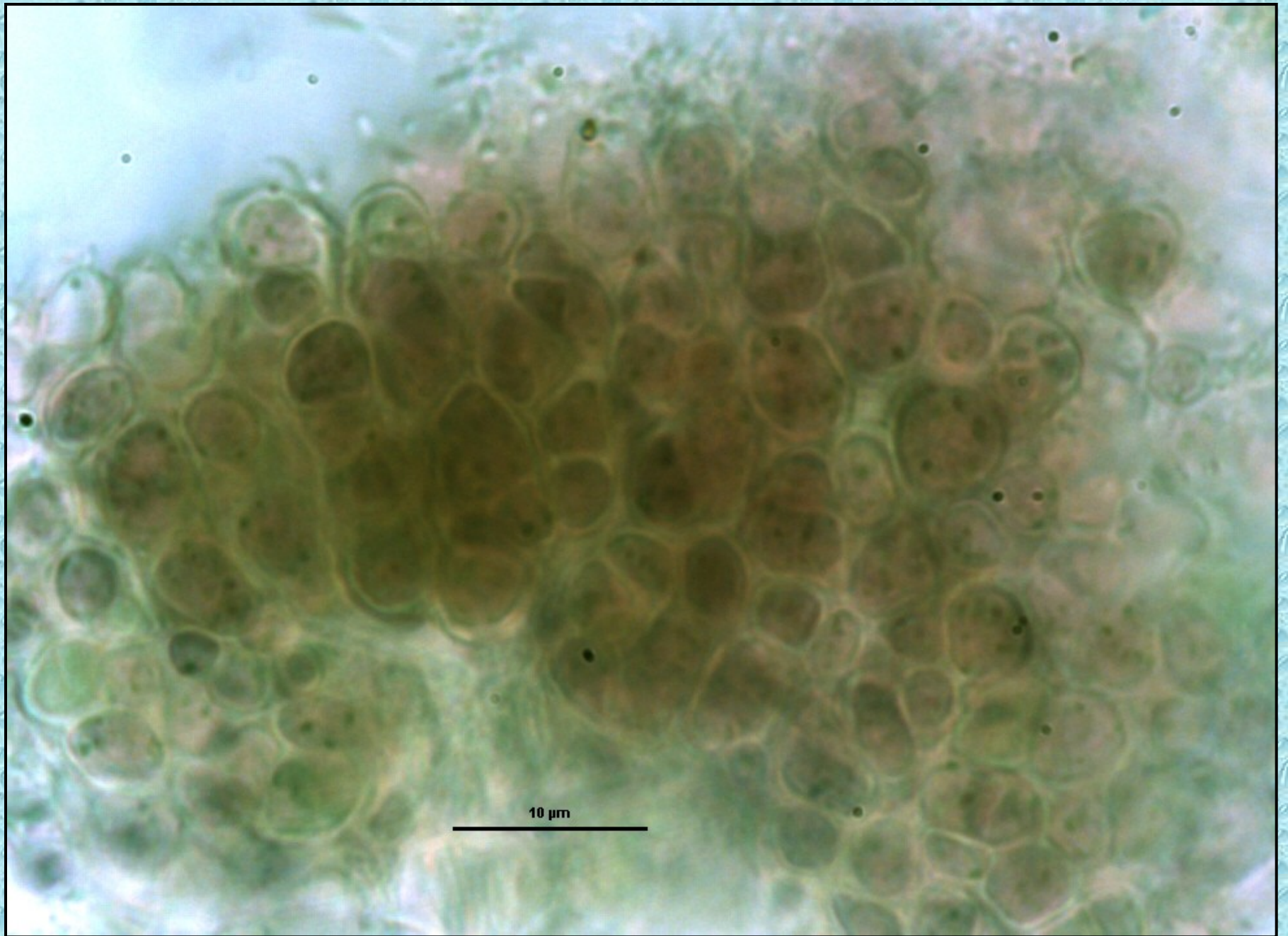
Pseudofilamenty 3-10 μm široké

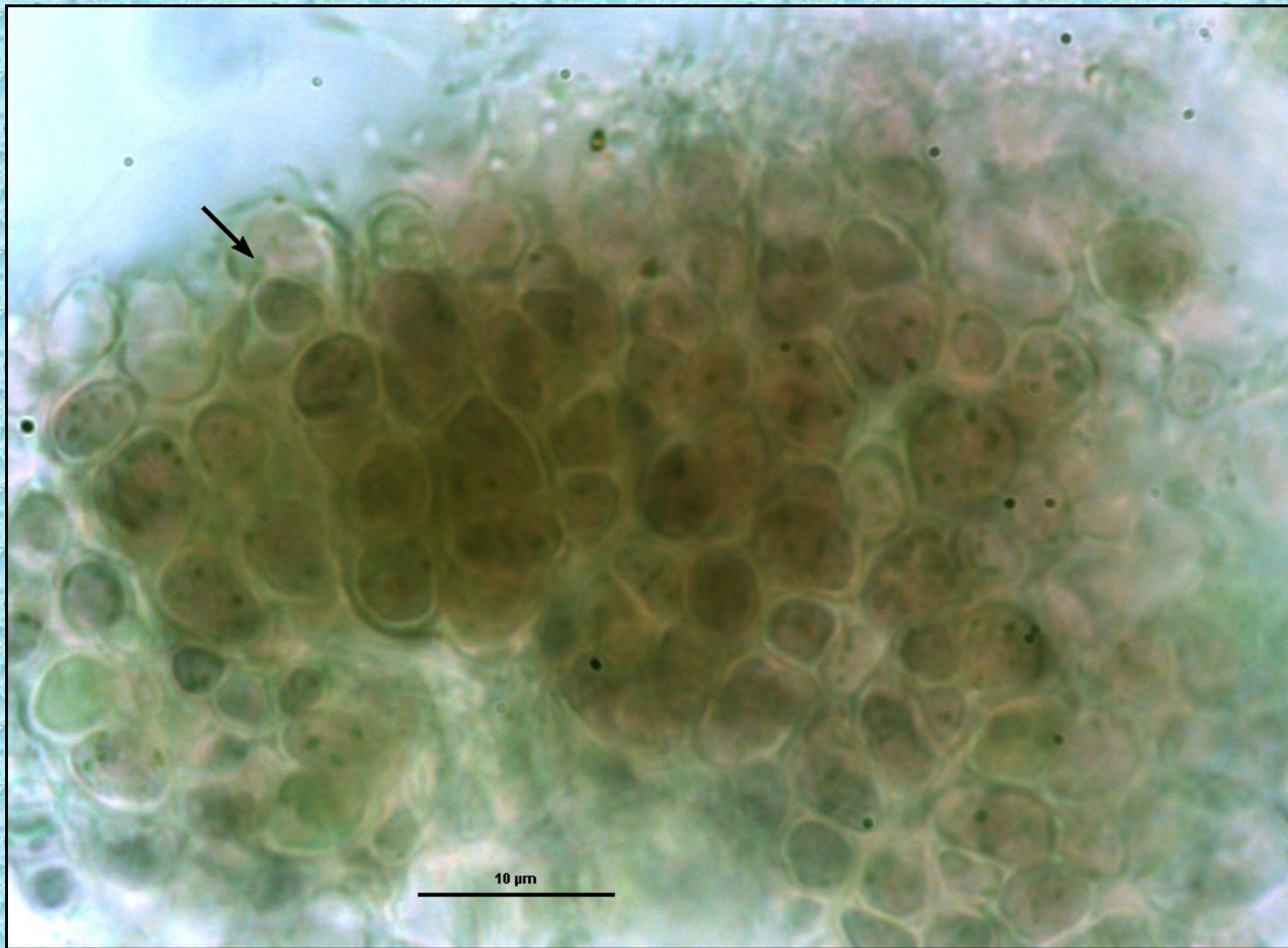
**Bunky súdkovité až polygonálne, 2,5-12,5
 μm v priemere**

Pošvy tenké, bezfarebné

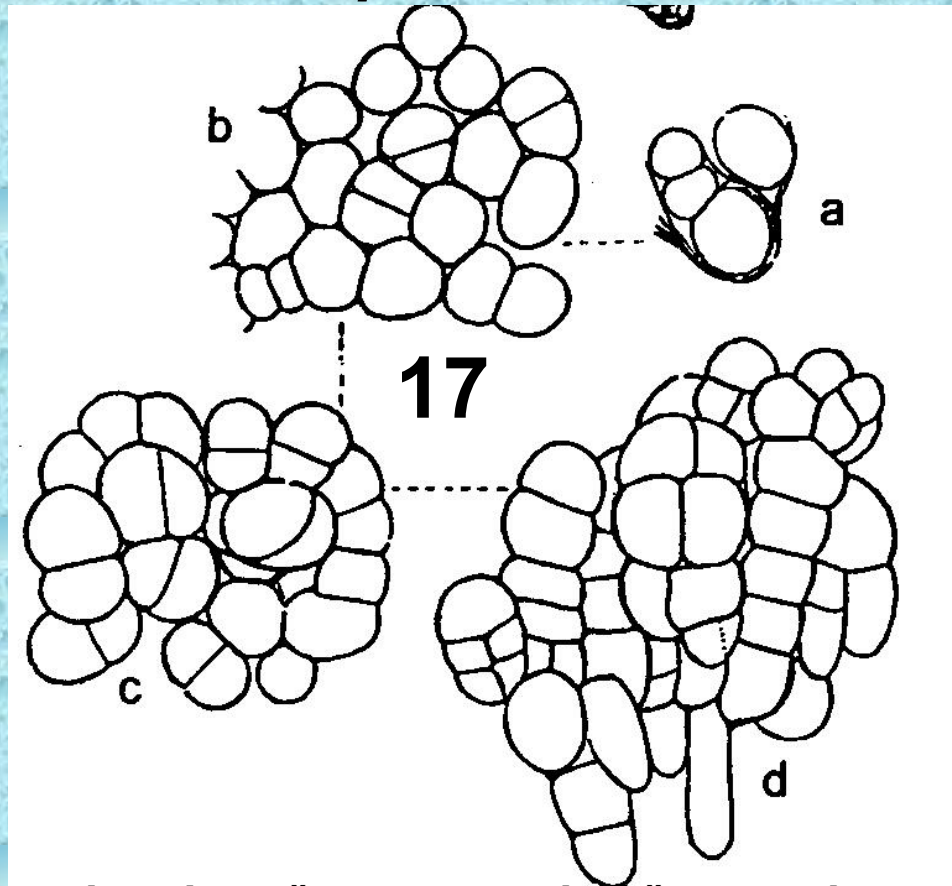
Pseudoparenchymatické cyanobaktérie

17. *Pleurocapsa aurantiaca* Geitler

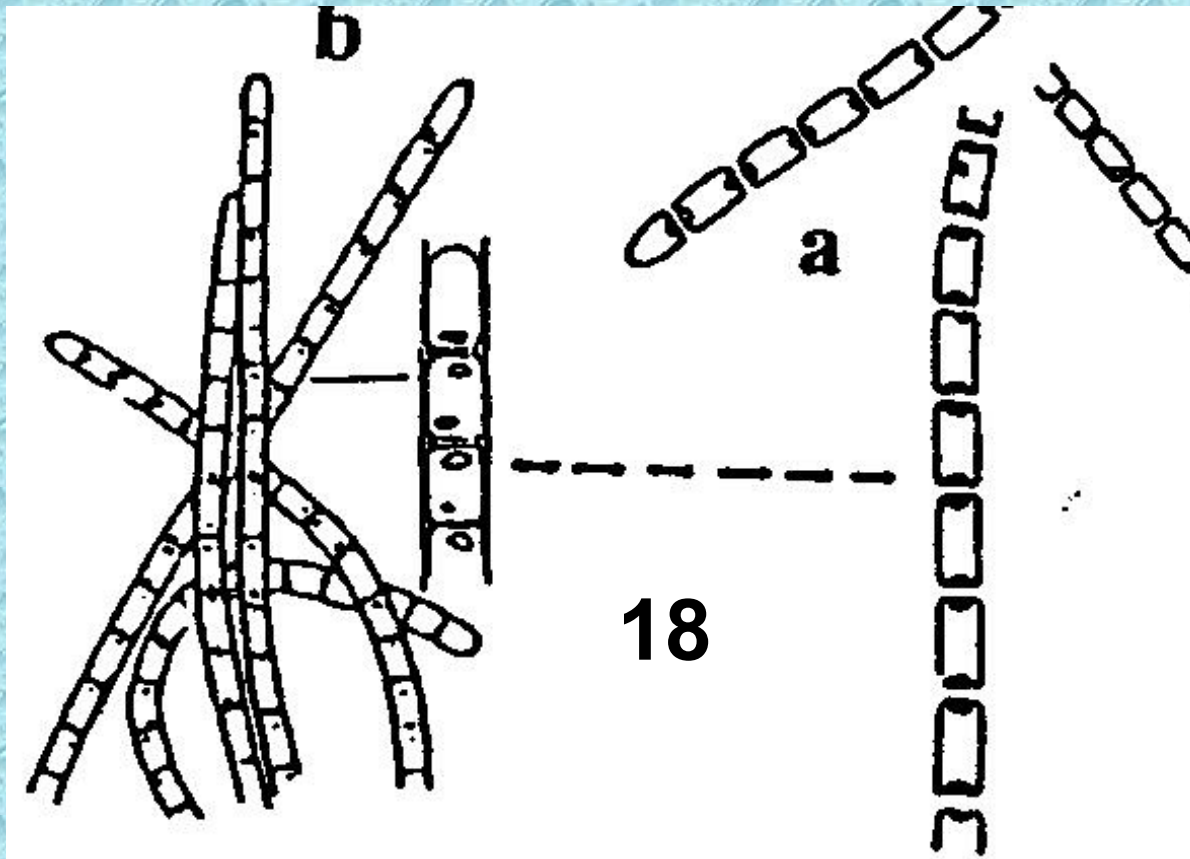
Opis:

Makroskopické ploché kolónie, červenohnedé až žltohnedé 30-80 μm hrubé

Bunky sférické, súdkovité alebo polygonálne, 5-10 μm v priemere

Pošvy hrubé, oranžovo-žlté

18. *Pseudanabaena frigida* (Fritsch) Anagnostidis

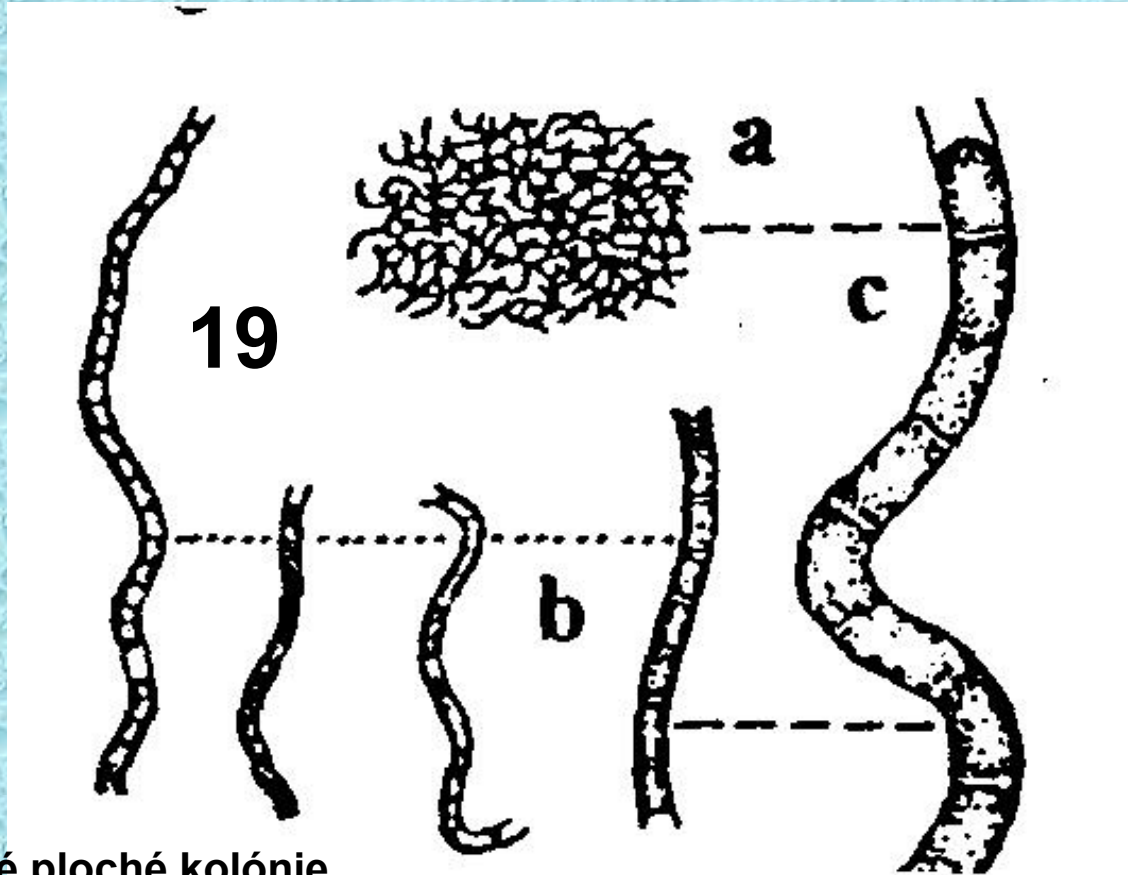
Opis:

Makroskopické ploché jemné kolónie

Trichómy zvlnené, niekedy paralelne usporiadané, 1-1,5 μm široké, so slizovou pošvou, pri priehradkách zaškrcované

Bunky valcovité, apikálna bunka kónická bez kalyptry

19. *Leptolyngbya undosa* (Čado) Anagnostidis et Komárek

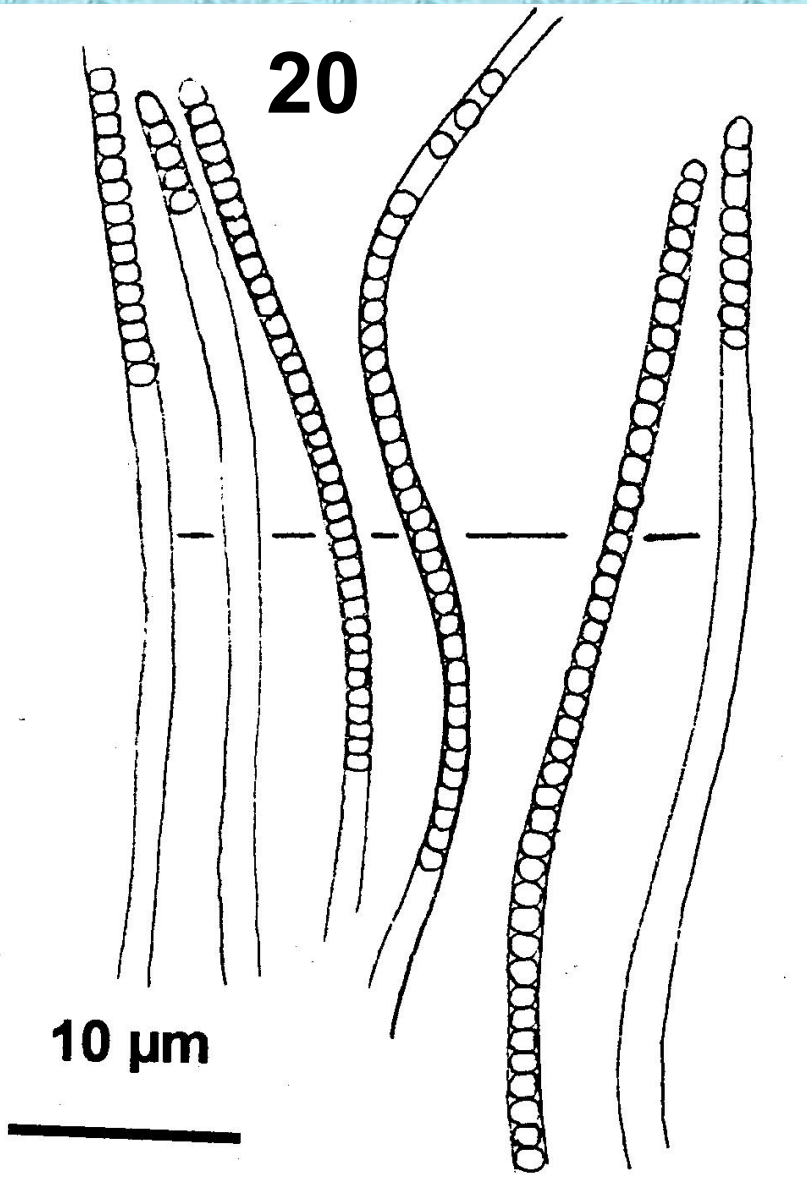
Opis:

Mikroskopické ploché kolónie

Trichómy zvlnené, posplietané, 2,5 μm široké, s tenkou nezreteľnou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky $\pm 3 \mu\text{m}$ dlhé, valcovité, apikálna bunka zaguľatená bez kalyptry

20

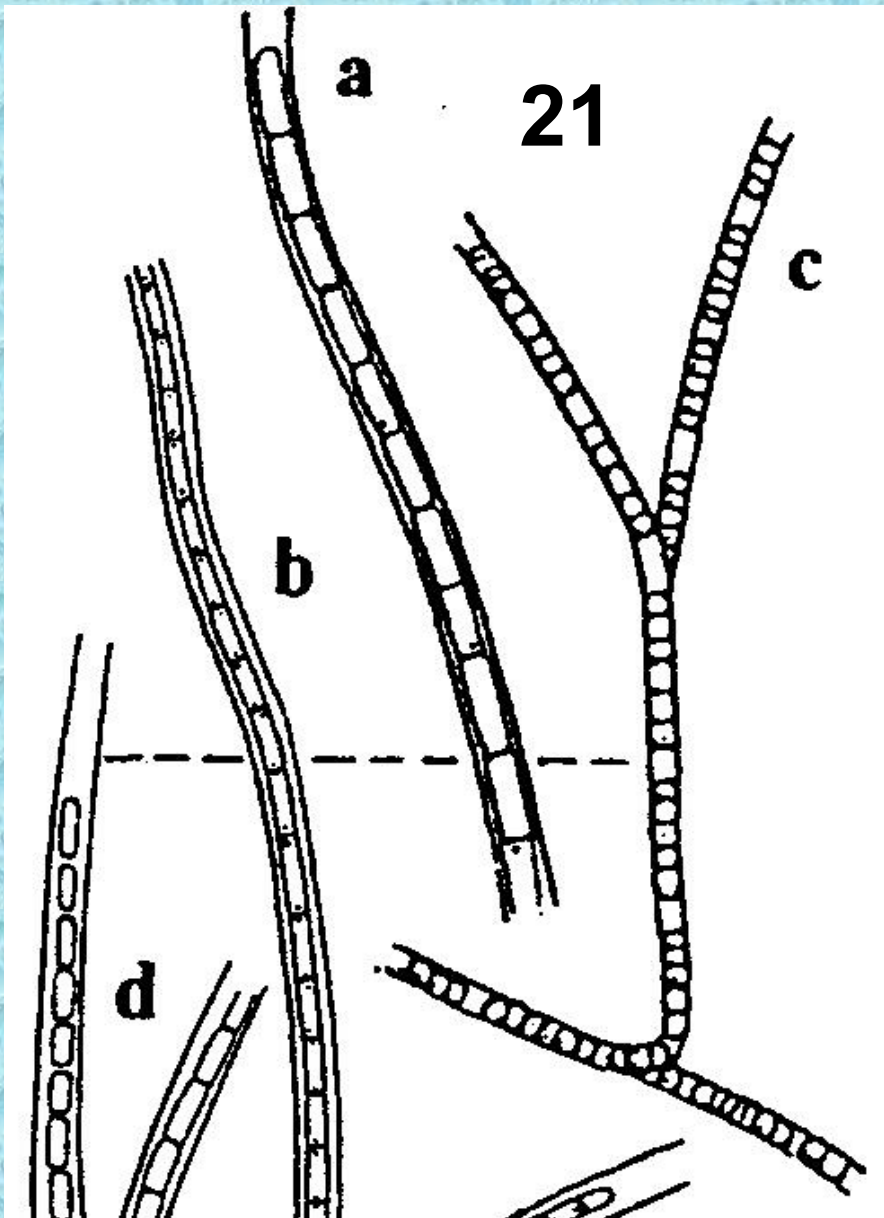
**20. *Leptolyngbya olivacea*
(Kützing ex Hansgirg)
Anagnostidis**

Opis:

**Makroskopické jemné ploché kolónie
tvoriace povlaky**

**Trichómy posprietané, 1-2 μm široké, s
tenkou pošvou, pri priehradkách
nezaškrcované**

**Bunky izodiametrické, apikálna bunka
zaguľatená bez kalyptry**

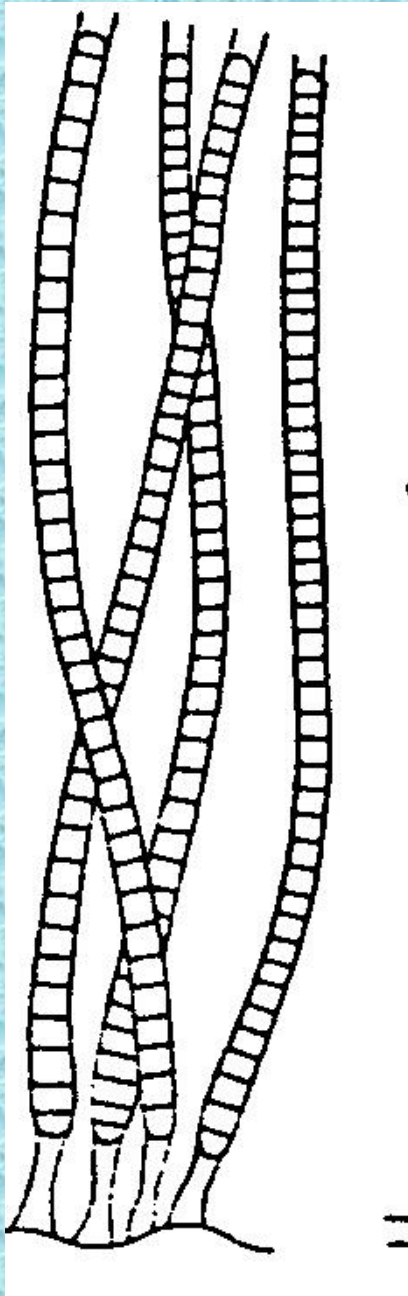
21. *Leptolyngbya notata* (Schmidle) Anagnostidis

Opis:

Mikroskopické kolónie

Trichómy posplietané, zriedkavo nepravo rozkonárené, 1,5-2 μm široké, s tenkou bezfarebnou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované, s 1-2 granulami

Bunky valcovité, 2-3-krát dlhšie ako široké, apikálna bunka zaokrúhlená bez kalyptry

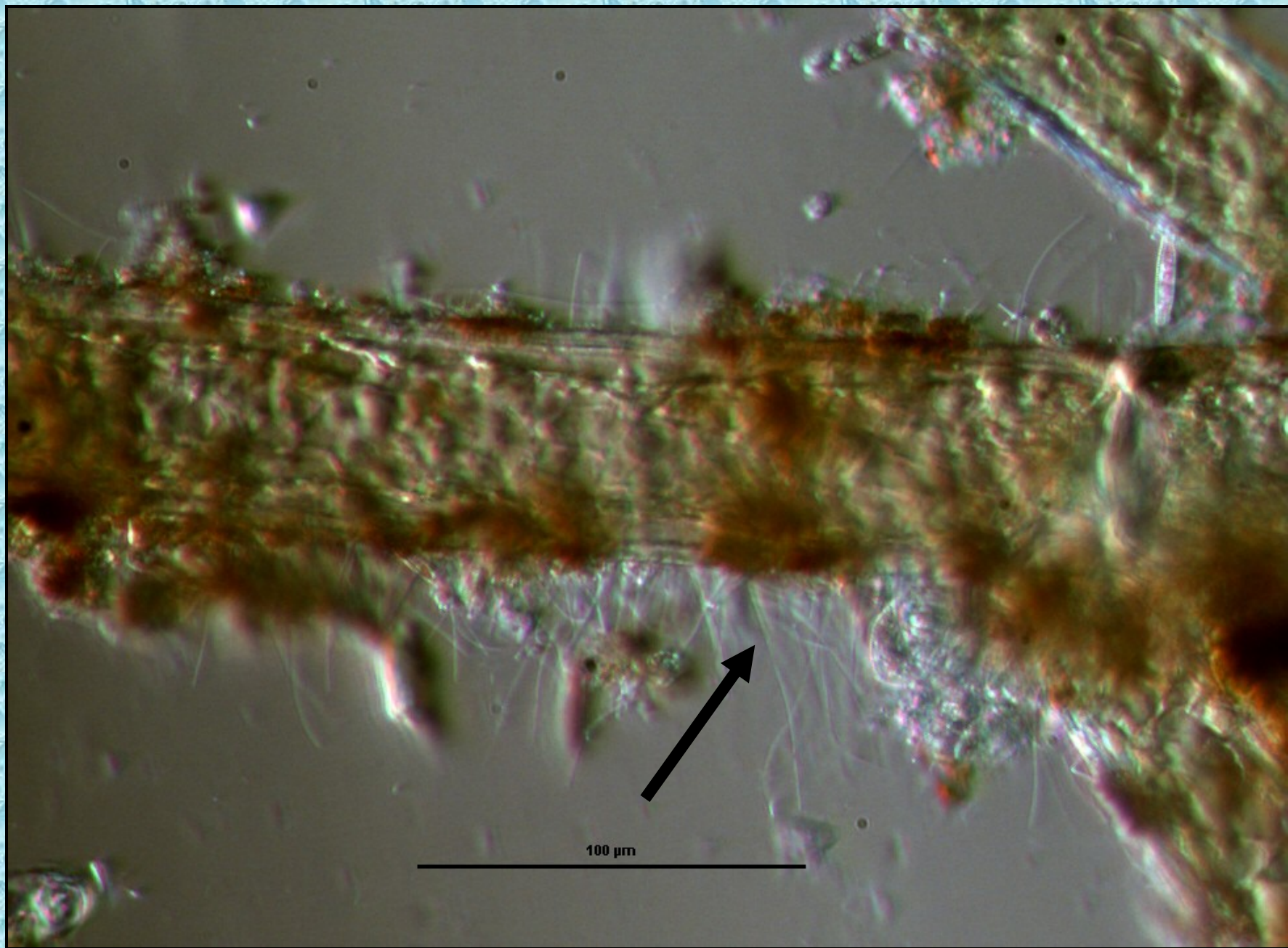
22. *Heteroleibleinia fontana* (Hansgirg) Anagnostidis et Komárek

Opis:

Vlákná jednotlivé prichytené jedným koncom o substrát

Trichómy 2,5-3 μm široké, s tenkou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky izodiametrické, apikálna bunka zaguľatená bez kalyptry

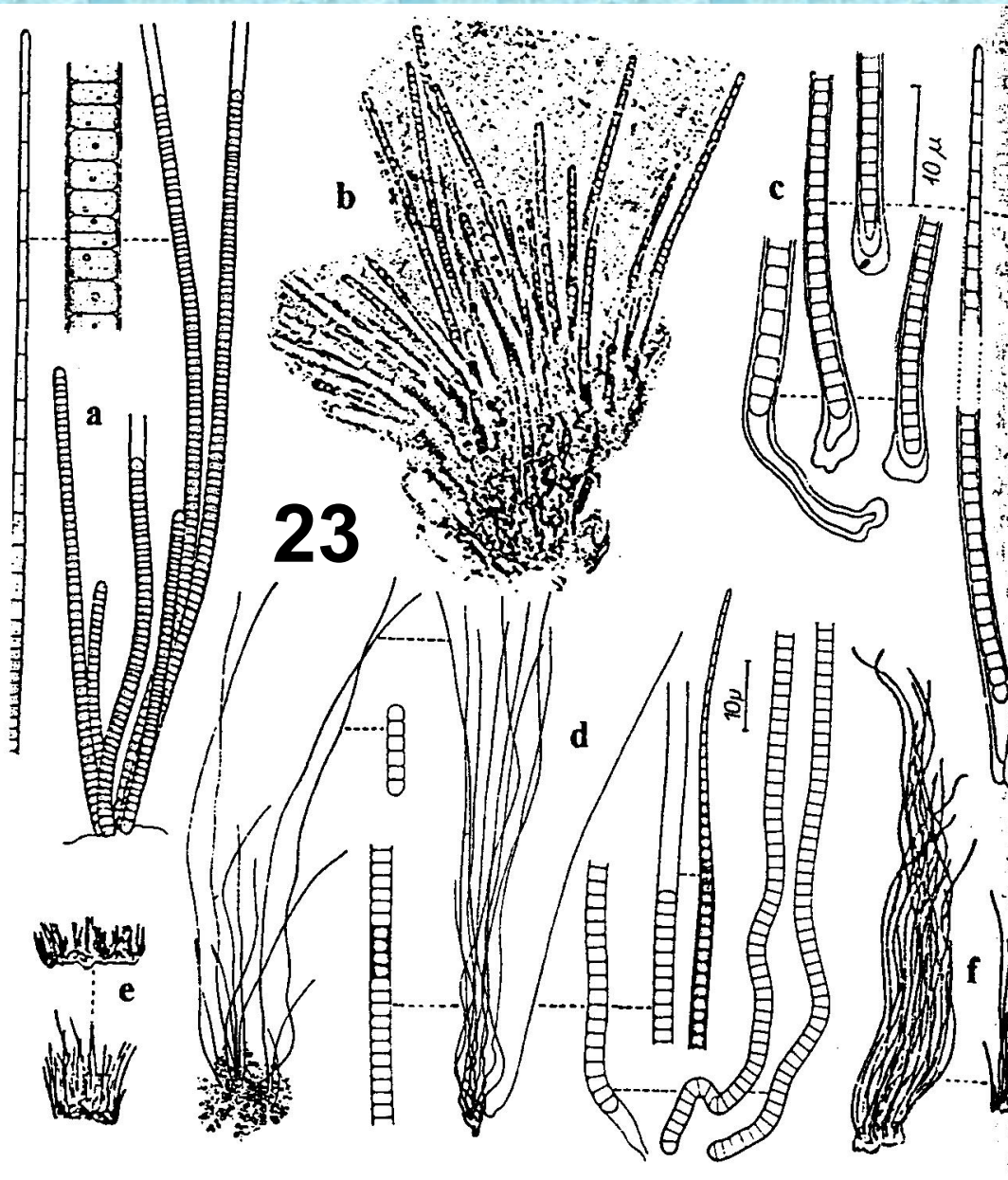
23. *Homoeothrix varians* Geitler

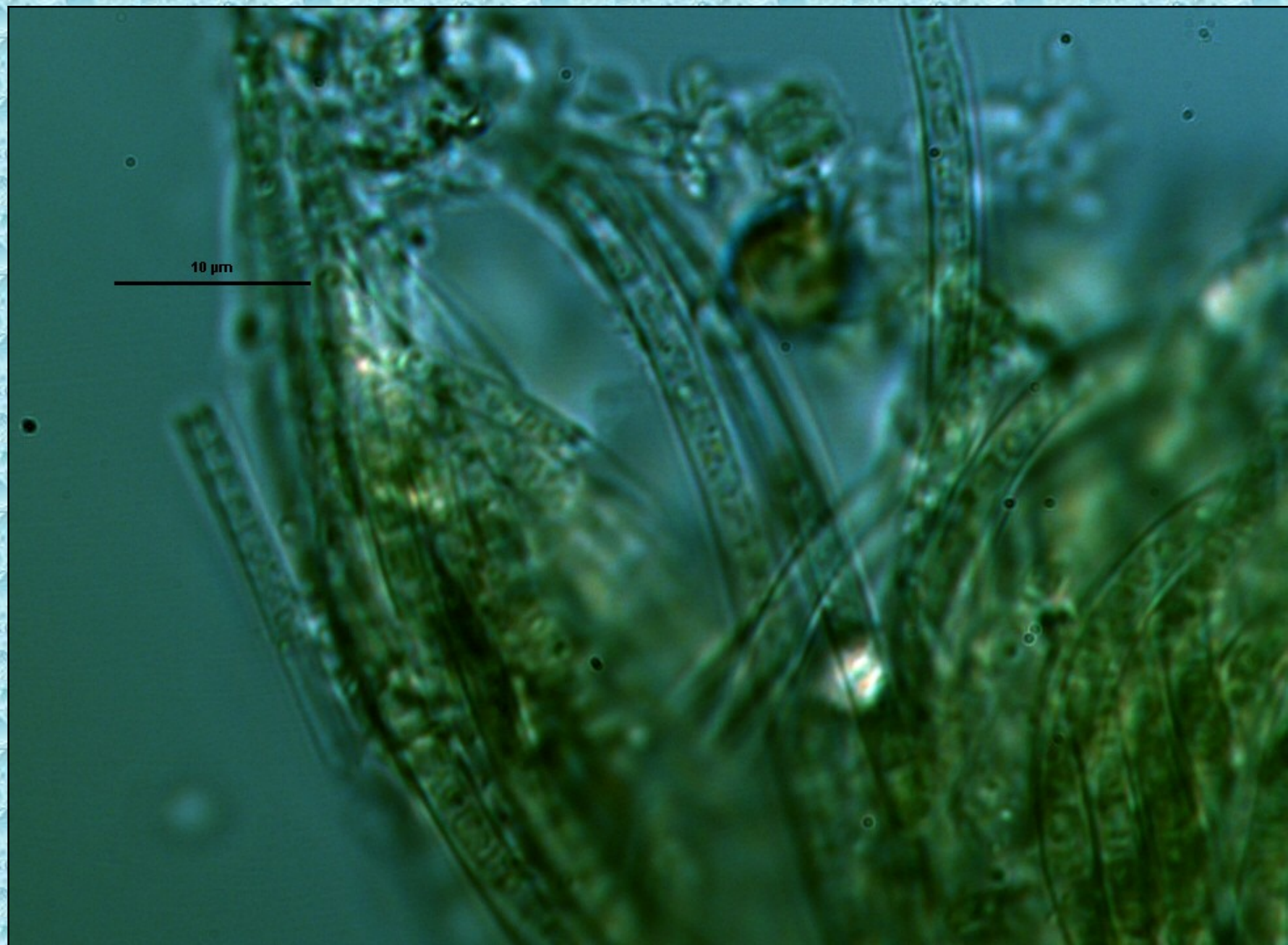
Opis:

Vlákná v zhlukoch a tufoch, tvoriace slizovitú stielku do 3 mm v priemere

Trichómy do 3 μm široké, s tenkou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

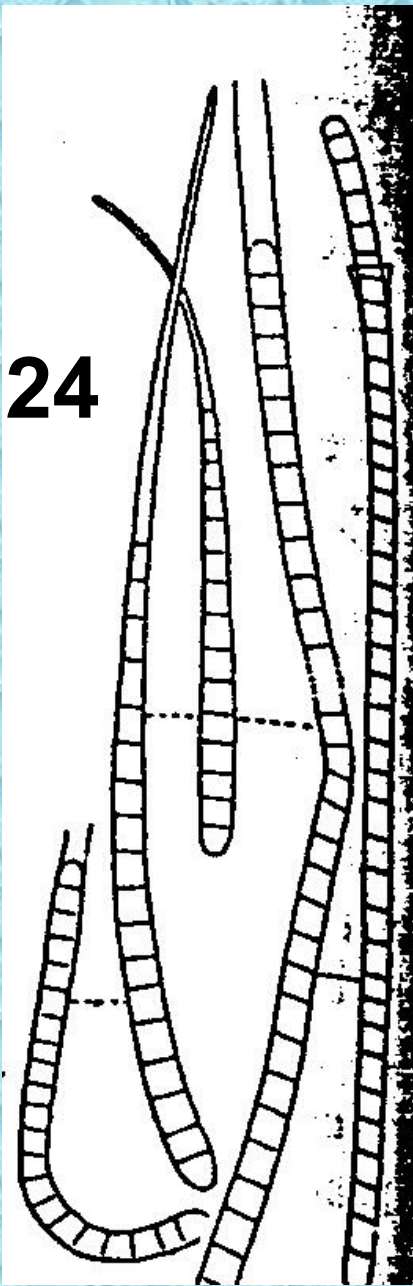
Bunky diskovité, na konci trichómu predĺžené a bezfarebné

24. *Homoeothrix rivularis* (Hansgirg) Komárek et Kann

24

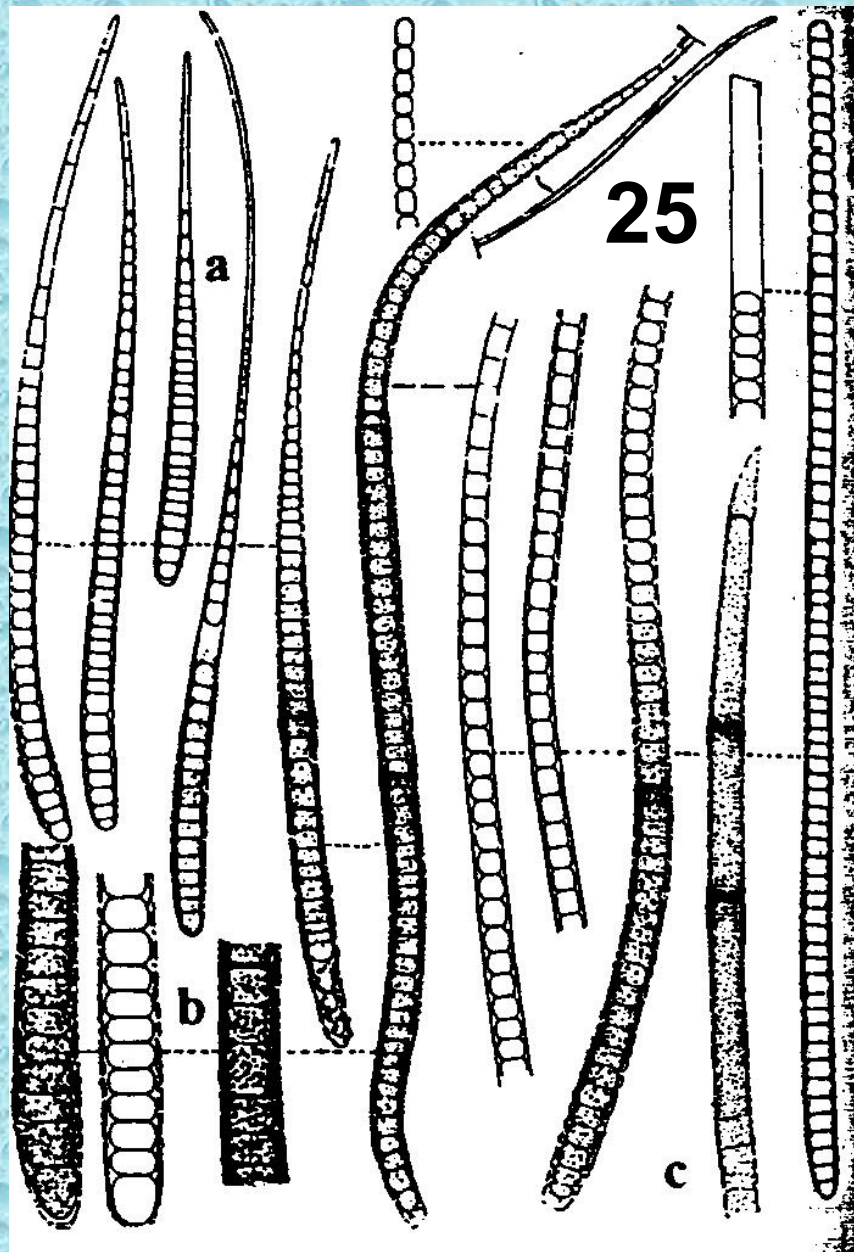

Opis:

Vlákná v drobných zhlukoch niekedy tufoch, čierna po vysušení

Trichómy krátke do 20 μm dlhé a do 4,5 μm široké, s tenkou pošvou, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky izodiametrické, na konci trichómu predĺžené a bezfarebné

25. *Homoeothrix gracilis* (Hansgirg) Komárek et Kováčik

Opis:

Vlákná vo zväzkoch tvoriace
makroskopické hnedasté, krustovité, do 0,5
mm hrubé vrstvy

Trichómy 3-6 μm široké, s tenkou
hnedastou pošvou, pri priehradkách
zaškrcované

Bunky izodiametrické, na konci trichómu
predĺžené a bezfarebné

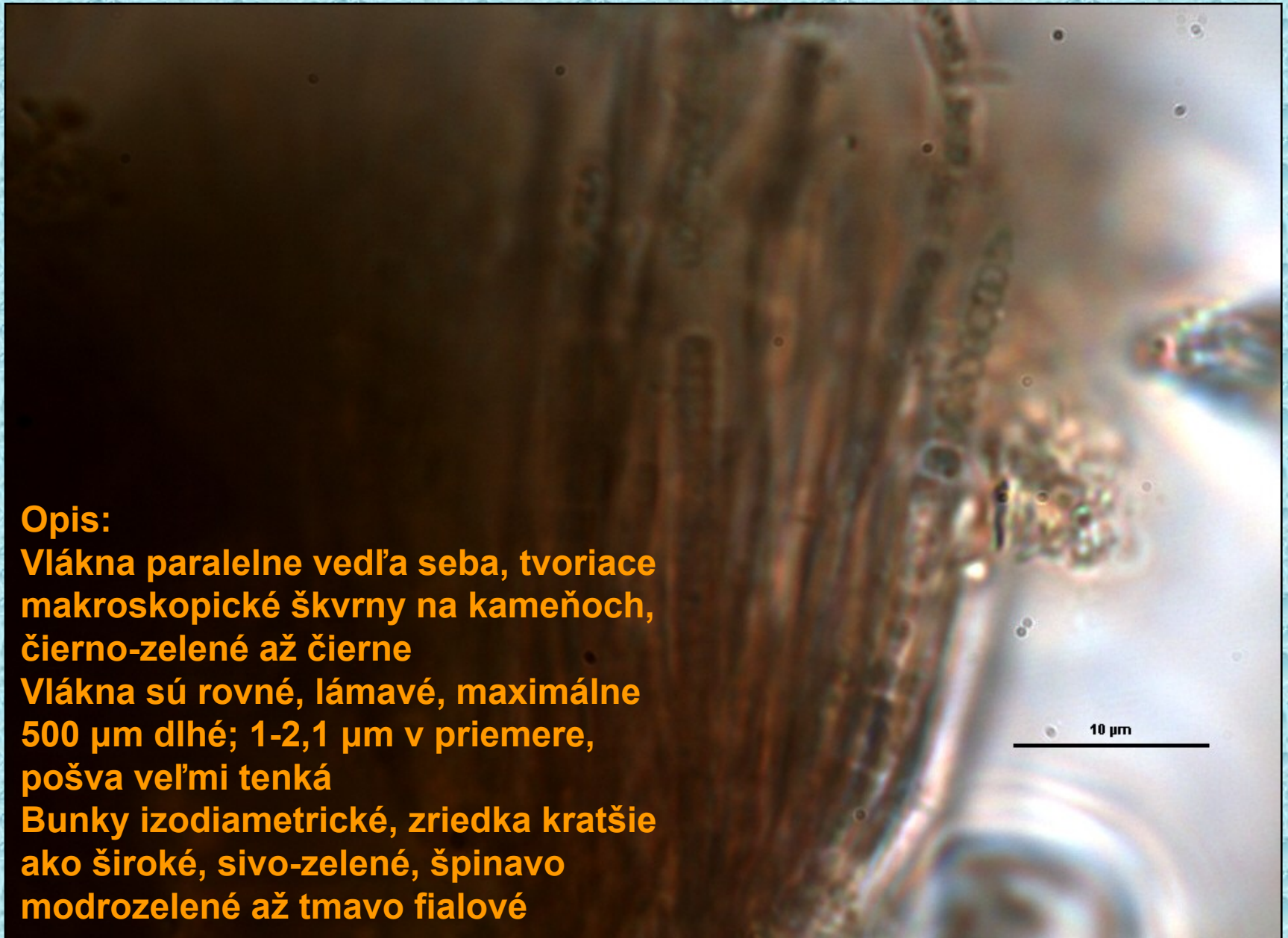
26. *Homoeothrix janthina* (Bornet et Flahault) Starmach

Opis:

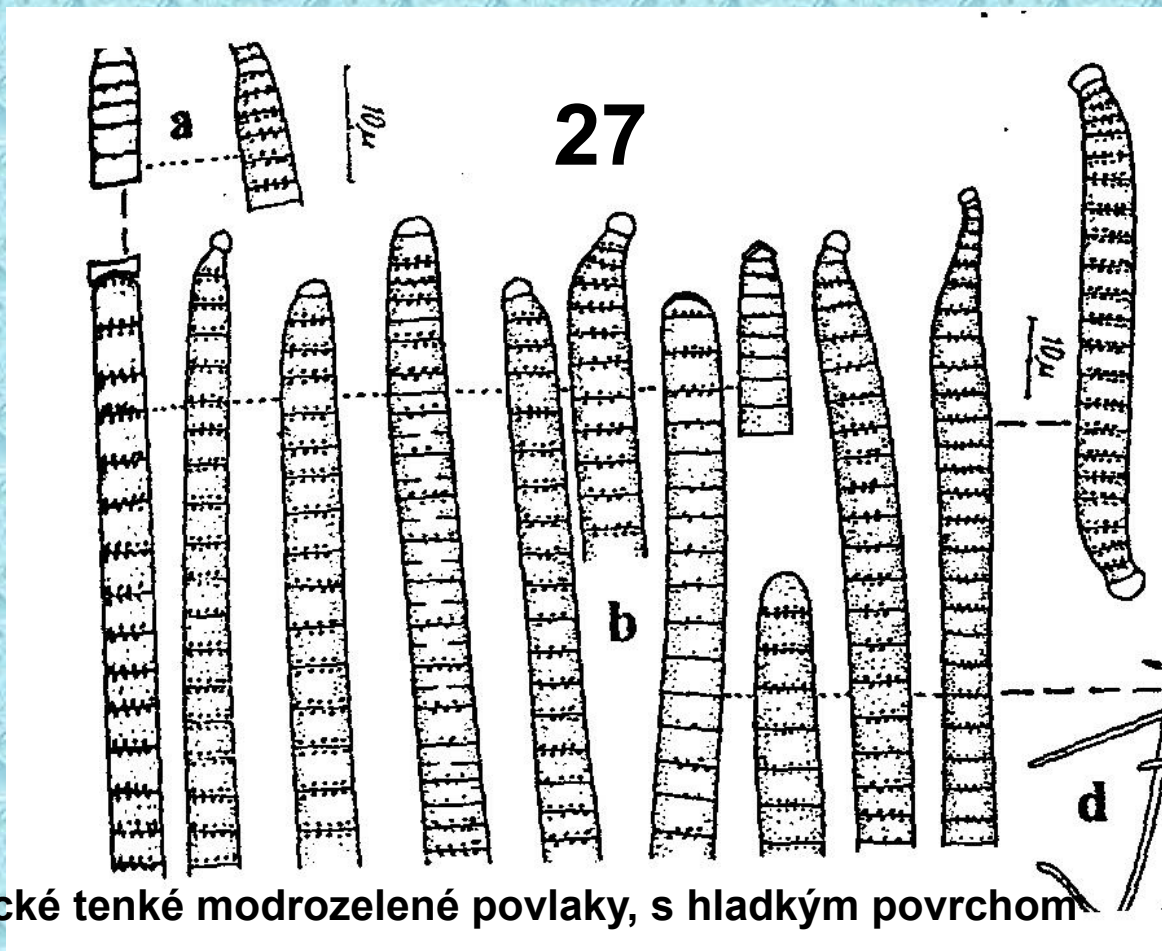
Vlákná paralelne vedľa seba, tvoriace makroskopické škvrny na kameňoch, čierno-zelené až čierne

Vlákná sú rovné, lámavé, maximálne 500 μm dlhé; 1-2,1 μm v priemere, pošva veľmi tenká

Bunky izodiametrické, zriedka kratšie ako široké, sivo-zelené, špinavo modrozelené až tmavo fialové

27. *Phormidium fonticolum* Kützing ex Gomont

Opis:

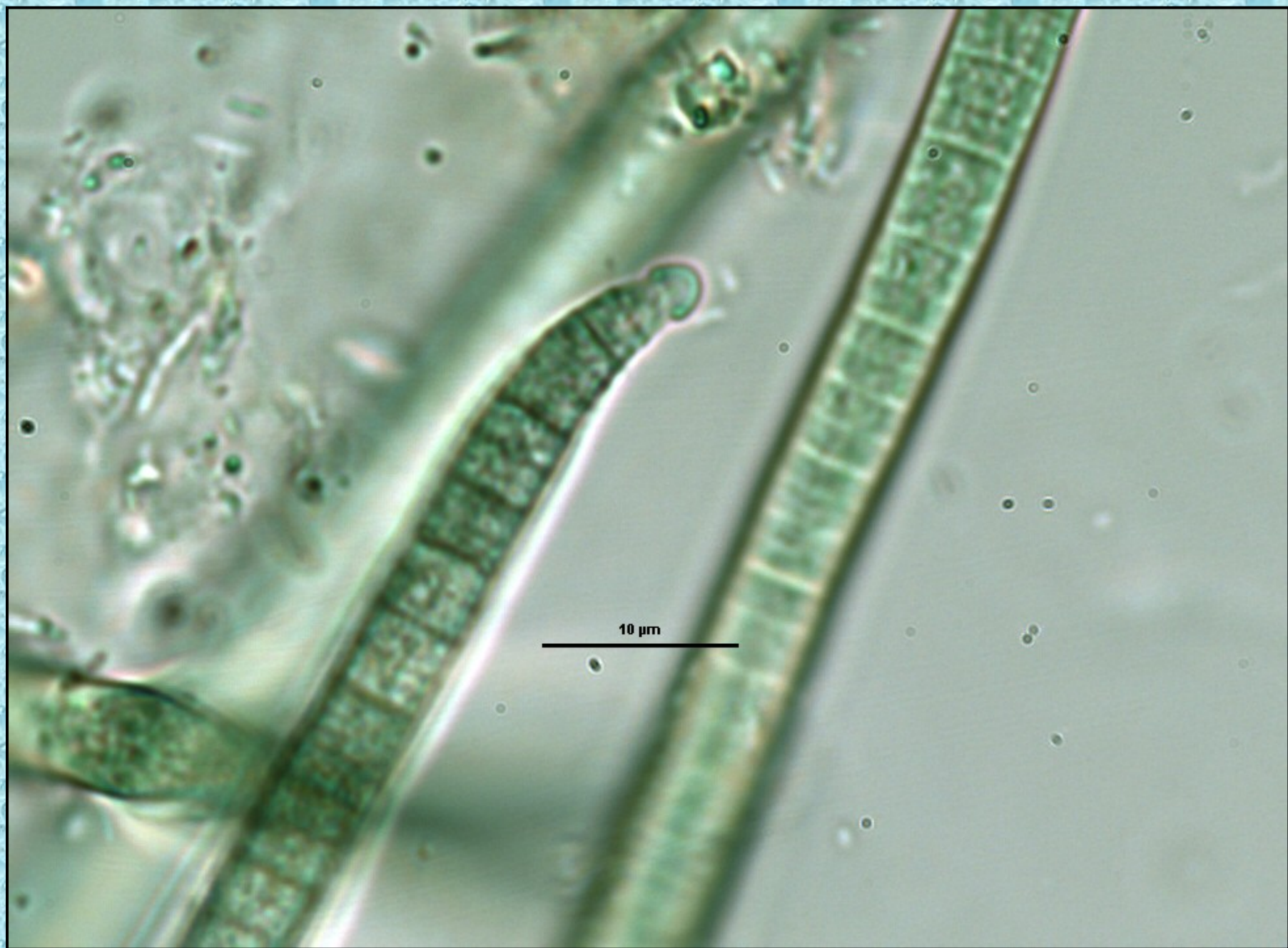
Makroskopické tenké modrozelené povlaky, s hladkým povrchom

Trichómy 4,5-6,5(7) μm široké, bez pošvy, pri priehradkách nezaškrcované

Bunky izodiametrické, apikálne bunky užšie s kalyptrou

100 µm

10 μm

28. *Microcoleus subtorulosus* Gomont ex Gomont

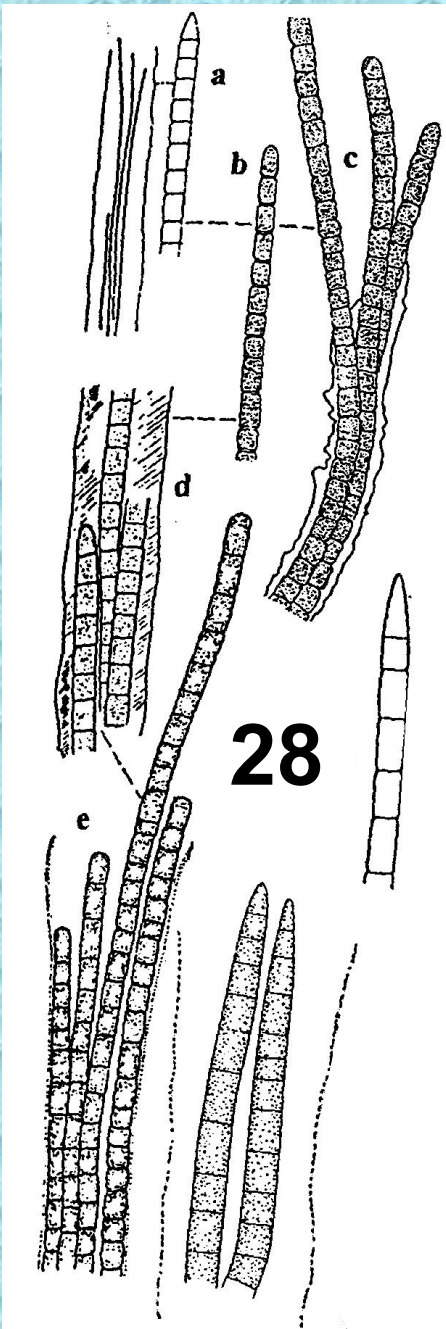
Opis:

Makroskopické rozložené hnedasté povlaky

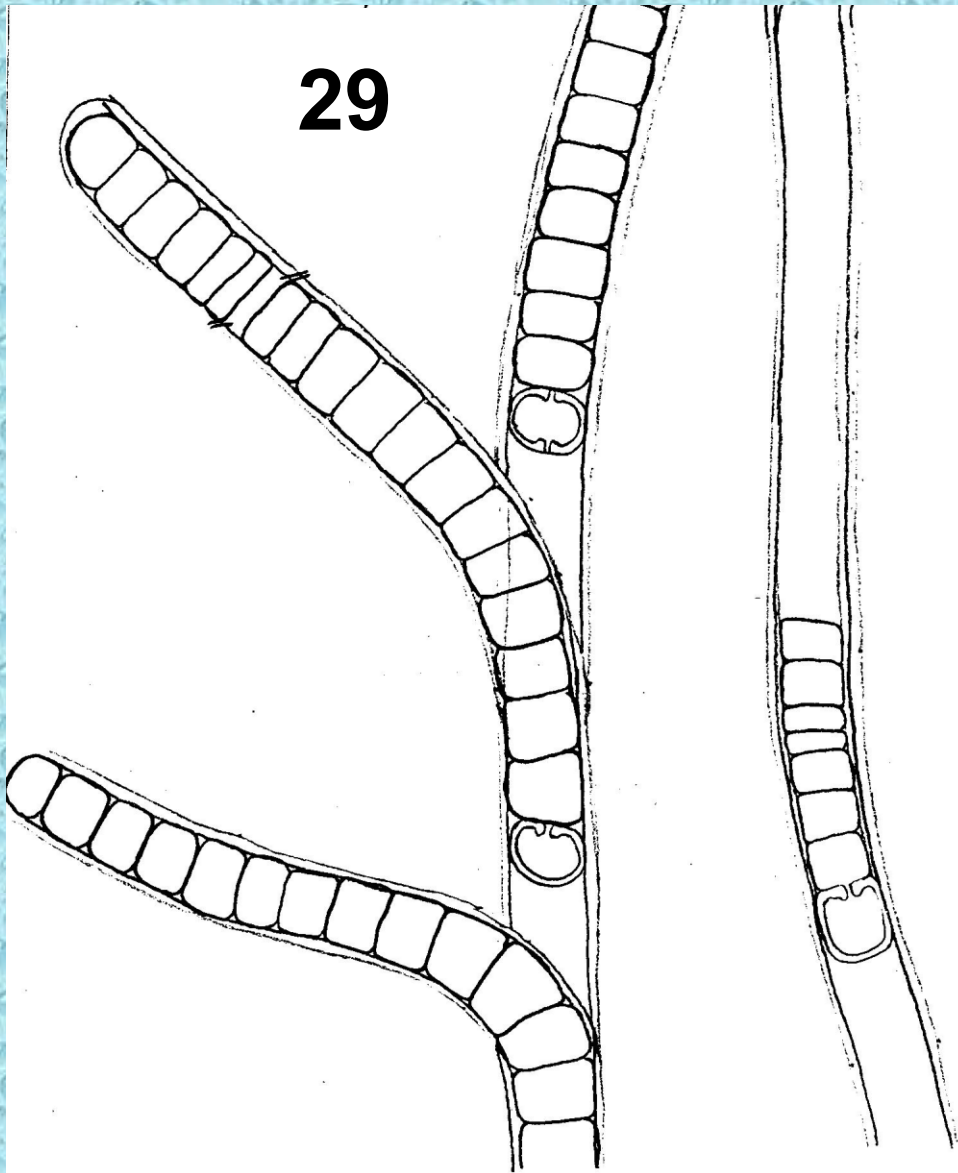
Trichómy modrozelené, 6-10 μm široké, lámavé, pošvy slizovité pozliepané spájajúce viaceré trichómy, pri priehradkách zaškrcované

Bunky súdkovité, skoro izodiametrické apikálne bunky kónické bez kalyptry

Lokalita: 14

29

**29. *Tolypothrix distorta* f.
penicillata (Agardh)
Kossinskaja**

Opis:

**Makroskopické heteropolárne,
kríčkovité, tmavohnedé kolónie**

**Trichómy modrozelené, 6-12 μm široké,
pošvy úzke, bezfarebné až žltkavé**

**Bunky kratšie ako široké, súdkovité, 3,5-
5 μm dlhé**

**Heterocyty sférické alebo subsférické,
do 15 μm v priemere**

Eukaryoty (riasy)

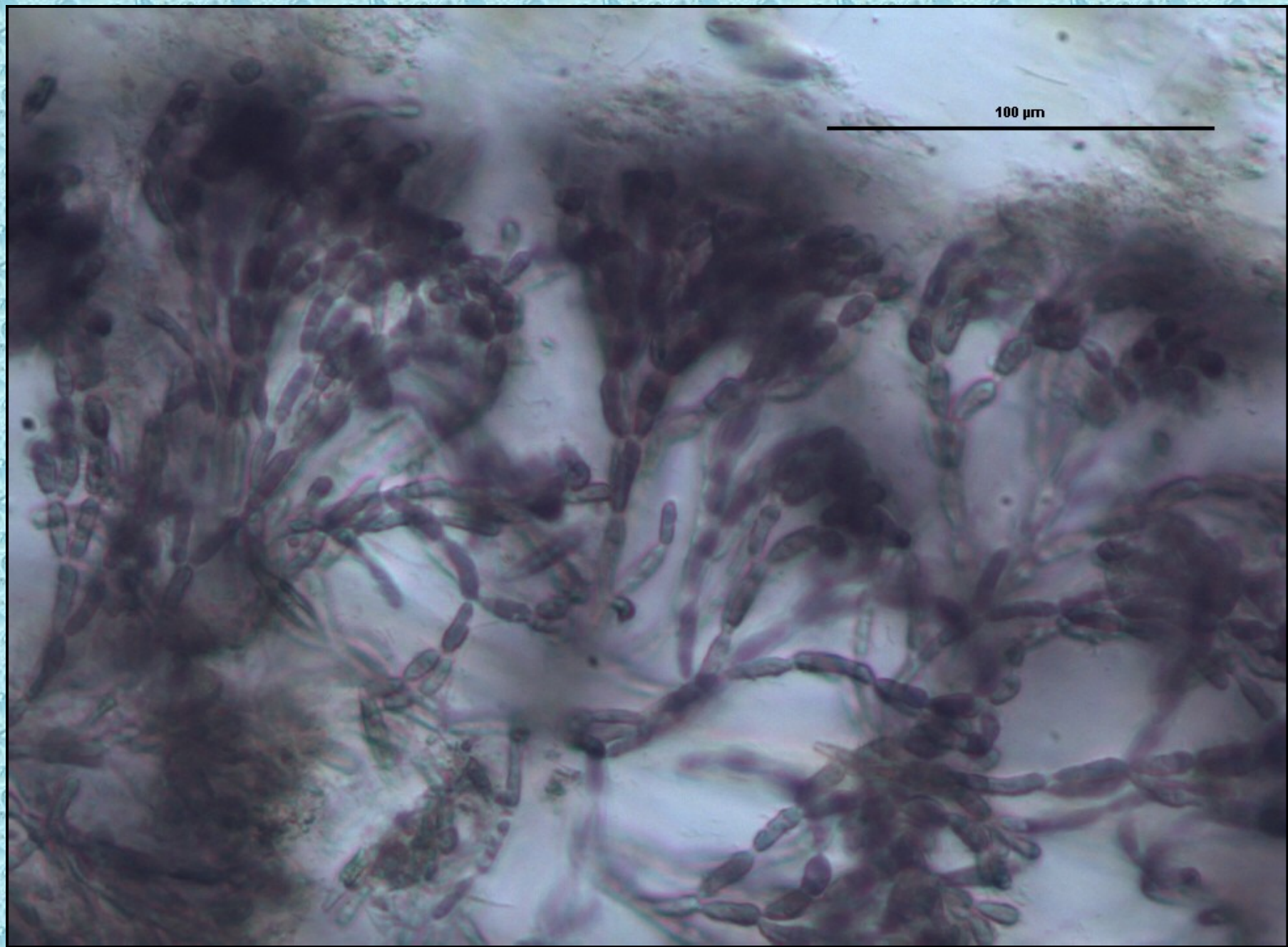
Rhodophyceae

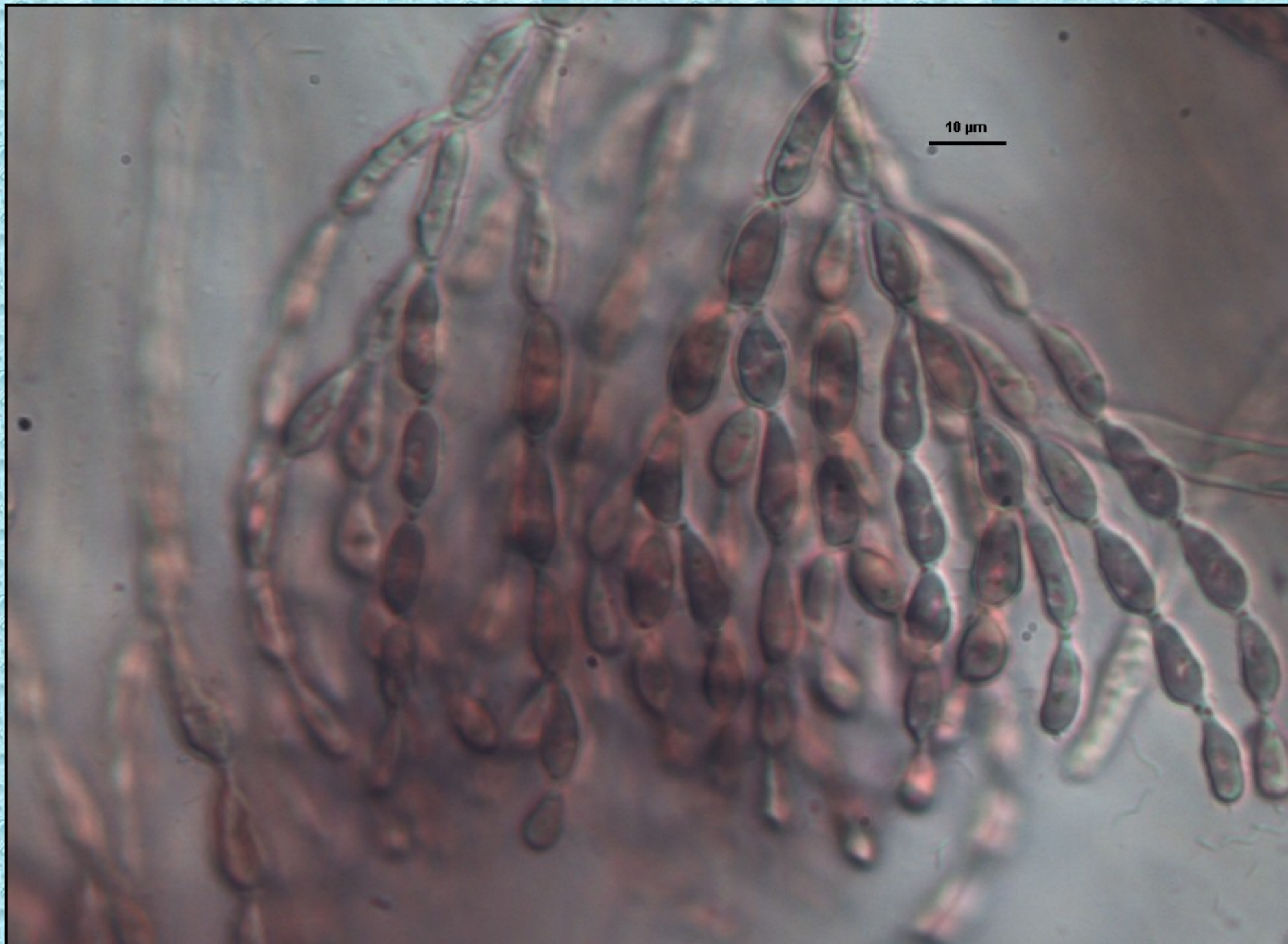
30. *Batrachospermum moniliforme* (Linnaeus) Roth

500 μm

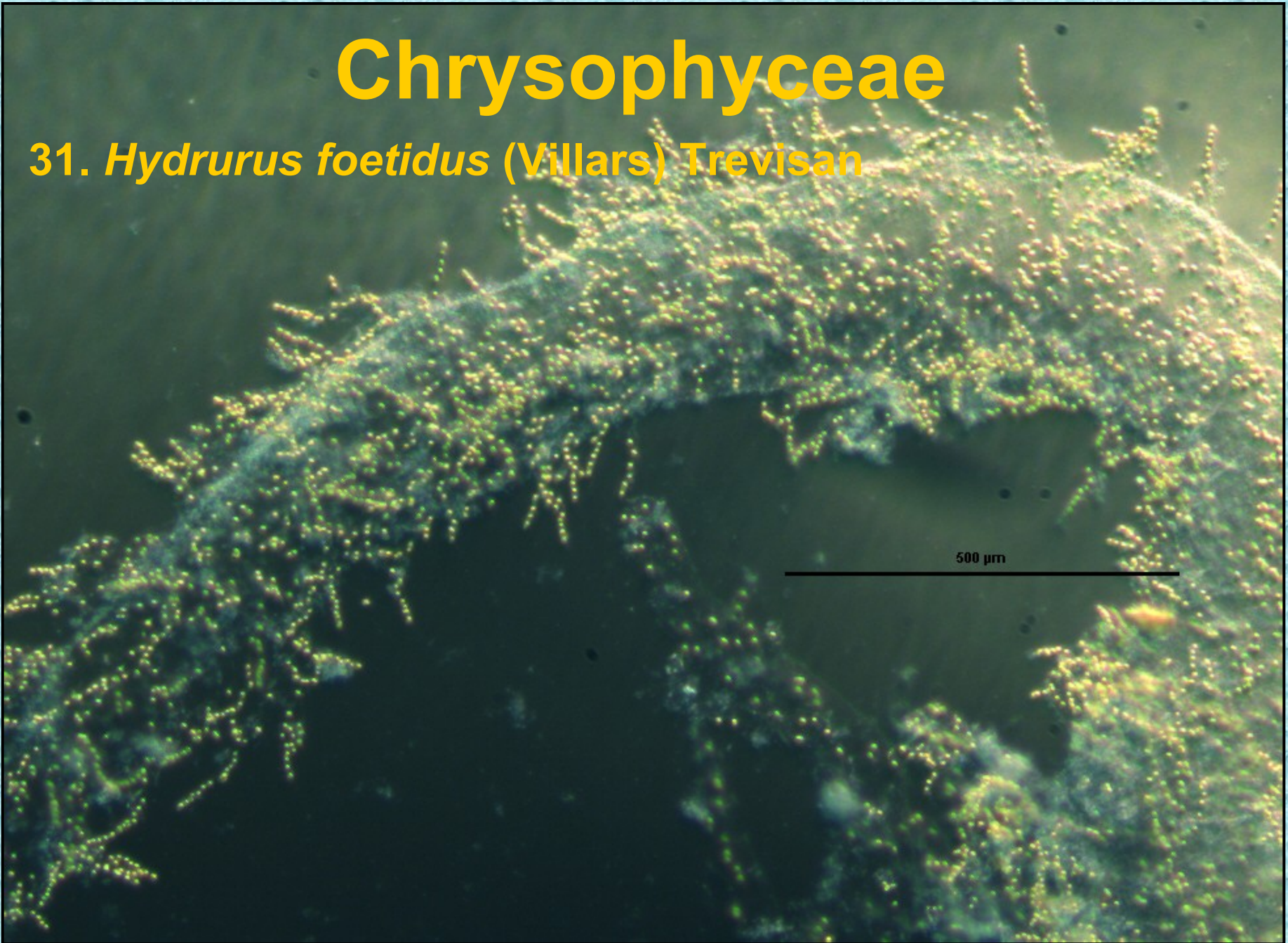
A microscopic image of the red alga *Batrachospermum moniliforme*. The image shows several dark, elongated, and somewhat circular structures, each composed of numerous fine, radiating filaments. These structures are arranged in a somewhat regular, repeating pattern. A scale bar in the lower right corner indicates a length of 500 micrometers.

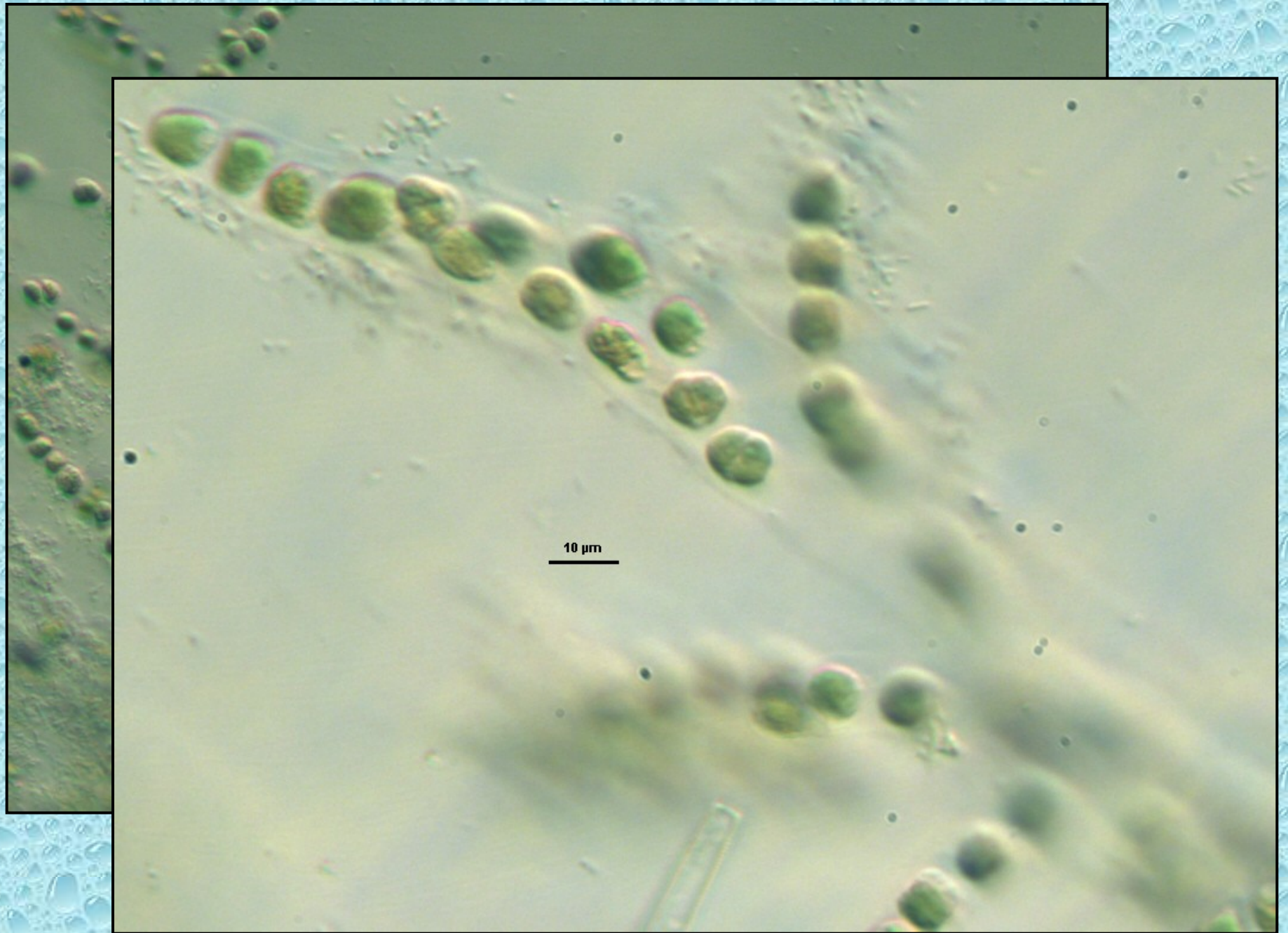

Chrysophyceae

31. *Hydrurus foetidus* (Villars) Trevisan

Chlorophyceae

50 μm

32. *Cladophora glomerata* (Linnaeus) Kützing

Conjugatophyceae

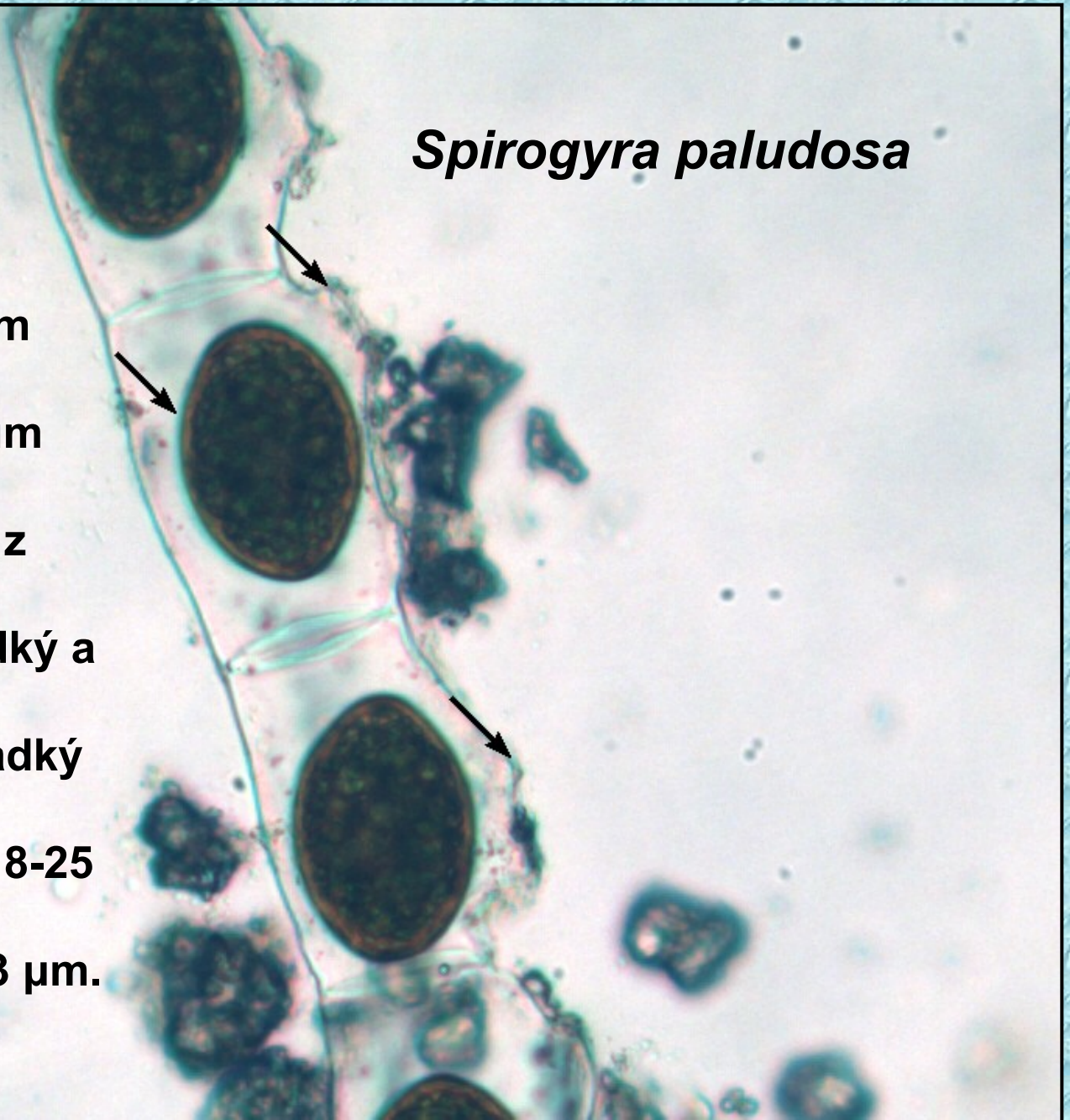
100 μm

A light micrograph of Spirogyra paludosa. The image shows several long, cylindrical filaments of cells. Some filaments are in the vegetative stage, showing green chloroplasts with spiral bands. Other filaments are in the conjugating stage, with cells that are larger and more rounded, containing dark, dense zygotes. Two black arrows point to specific cells: one on the left filament and one in the center-right area. A horizontal scale bar is located in the upper right quadrant.

33. *Spirogyra paludosa* Czurda

Spirogyra paludosa

Bunky s jedným chloroplastom.
Konjugácia bočná.
Samčie gametangium úzko-cylindrické.
Samičie gametangium kratšie a širšie.
Konjugačný kanálik z oboch gametangií.
Exospór zygoty hladký a bezfarebný;
Mezospór hrubý, hladký a žlto-hnedý.
Vegetatívne bunky 18-25 μm široké.
Zygoty 28-33 52-73 μm .

Závery

- Vyššie uvedené taxóny cyanobaktérií a rias predstavujú najčastejšie sa vyskytujúce druhy cyanobaktérií čistých tečúcich vôd v roku 2006.
- Pre vodohospodársku prax je dôležité rýchle a správne určenie významných zástupcov, s minimalizáciou zámeny za iný taxón, čo vždy ovplyvňuje kvalitu dosiahnutých výsledkov mikrobiologického hodnotenia vody.
- Preto ozrejmenie si určitých kritérií a objasnenie problematiky v určovaní jednotlivých druhov má každoročne svoje opodstatnenie, keďže poznatky v rámci fykológie/algológie sa neustále menia a upresňujú

Pod'akovanie

- RNDr. Jarmile Makovinskej, CSc.
- Kolektívu Národného referenčného laboratória pre oblasť vôd na Slovensku Výskumného ústavu vodného hospodárstva v Bratislave.

ĎAKUJEM ZA POZORNOST

© Ústav botaniky a zoologie
Přírodovědecká fakulta
Masarykova univerzita v Brně